

**UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI
FACULTATEA DE GEOGRAFIE**

ROMÂNIA – POPULAȚIE ȘI AȘEZĂRI

Autor: Silviu COSTACHE

**Acest material este destinat uzului studenților Universității din București, forma de învățământ la distanță.
Conținutul cursului este proprietatea intelectuală a autorului/autorilor; designul, machetarea și transpunerea în format electronic aparțin Departamentului de Învățământ la Distanță al Universității din București.**

Universitatea din București

Editura CREDIS

Bd. Mihail Kogălniceanu, Nr. 36-46, Corp C, Etaj I, Sector 5

Tel: (021) 315 80 95; (021) 311 09 37, 031 405 79 40, 0723 27 33 47

Fax: (021) 315 80 96

Email: credis@credis.ro

Http://www.credis.ro

ROMÂNIA. Geografie umană și economică

Curs semestrul I, anul III, IDD

Tema 1: Poziția geografică și geopolitică a României

1.1. POZIȚIA CENTRAL SUD EST EUROPEANĂ

Atât geografic, cât și geologic, teritoriul României prezintă pe deplin caracteristicile Europei Centrale, deținând o poziție de tranziție atât către răsăritul, cât și apusul Europei și la interferența dintre Europa peninsulară balcanică și Europa continentală (fig. 2).

Asemenea realitate este expresiv atestată de coordonatele geomatematice, climatice temperat-continentale și vegetație specifică Europei Centrale oferite de paralela 45° N și interferența cu meridianul 25° E, străbat spațiul României desfășurat latitudinal între 43°37'06" (orașul Zimnicea) și 48°15'06" în N (satul Horodiștea, județul Botoșani).

Asemenea poziție denotă totodată distanțe aproape egale față de extremele Europei: 2900 Km față de Oceanul Atlantic – în V, Oceanul Înghețat – în N, Munții Urali – în E, și 1050 Km până la Marea Mediterană.

În acest spațiu al Europei Centrale, România ocupă o suprafață de 238 391 Km² și deține o populație de 21 680 974 locuitori (recensământul din 18 martie 2002).

România ocupă astfel locul 13 în Europa după suprafață și locul 10, după populație.

Pe glob, România ocupă locul 80 după suprafață și 42 după populație.

Poziția la Marea Neagră oferă României relații cu toate țările lumii.

Contrul României este marcat de intersecția paralelei de 45° N cu meridianul de 25° E (17 Km nord de orașul Făgăraș).

Punctul extrem în nord îl constituie satul Horodiștea din județul Botoșani. Punctul extrem de sud este orașul Zimnicea (județul Teleorman). Cel de est îl constituie orașul Sulina (județul Tulcea), iar cel de vest satul Beba Veche (județul Timiș).

Punctele extreme conturează granițele actuale ale României (terestre, fluviale și maritime), unele dintre aceste segmente fiind puternic influențate de raporturile politice cu statele vecine, în anumite perioade istorice.

1.2. GRANIȚELE ROMÂNIEI

De-a lungul istoriei spațiul românesc a înscris o formă unicat în peisajul țărilor europene.

Forma actuală a României este elipsoidală. Asemenea formă poate constitui un veritabil model de organizare statală în cadrul Europei, după realitățile geopolitice. Este modelul care relevă cu prisosință caracterele obiective ale granițelor stabilite după predominanța principiilor naționalităților, după modelul de viață comun grupărilor umane ("genres de vie"), după ariile de civilizație statornicite în spațiul carpato-danubiano-pontic.

O scurtă privire asupra hărții României ne pune în fața unei forme și unor limite ale teritoriului național care dovedesc principii indubitabile de vechime, stabilitate, continuitate și echilibru geoistoric.

Forma teritoriului unui stat, în general, are semnificație geopolitică deosebită. În cazul României cu atât mai mult. Forma teritoriului unui stat exprimă modul în care trăsăturile cadrului fizic se întrepătrund cu însușirile native ale propriei vetre etnice. Amputările ori alterările vetrei autohtone impuse de situații vremelnice, din cursul unor perioade istorice, nu pot fi luate în seamă decât ca elemente de referință asupra modificărilor limitelor politice administrative.

Asemenea coordonate amplificate de poziția predominantă în spațiu, spațiul de etnogeneză și

vatră românească, spațiul de poziție incontestabilă central-europeană, conferă pe deplin României poziția firească în Europa Centrală.

Dunărea – artera vieții naționale și europene, delimitează, prin cursul ei inferior Europa Centrală de Europa Sudică, respectiv Balcanică.

Marea Neagră, fereastră și „poartă” a României favorizează interesele Europei Centrale spre orizonturile estice și mai departe spre Carpaților toate statele lumii.

Se impune prin toate atributele, astfel, o poziție geopolitică polarizatoare fără egal în acest spațiu.

În cazul României, granițele și forma teritoriului au la bază două caracteristici fundamentale: *armonia* cadrului natural și *omogenitatea* vetrei etnice. Ambele aceste caracteristici au cimentat unitatea politică a României, o configurație originală a formei teritoriului, fapt ce surprinde pe cei ce cred că sunt mai buni cunoscători ai hărții noastre¹. (fig. 3)

Aceasta unitate politică vine dintr-un trecut îndepărtat, o vechime de peste un mileniu în plus față de vechimea țărilor care s-au "acclimatizat" în vecinătatea României.

1.2.1. Vecini și vecinătăți

Istoria consemnează faze mai mult sau mai puțin favorabile evoluției granițelor.

Revenind la vremuri mai apropiate reamintim efectele presiunilor asupra etniei românești de către marile imperii precum cel otoman, austro-ungar și țarist.

În anul 1940 granițele tradiționale ale României înregistrează modificări dramatice ca urmare a tratatului dintre Germania și fosta URSS, când fosta URSS ocupă Basarabia, Ținutul Herței și nordul Bucovinei. Polonia și Cehoslovacia se „îndepărtează” astfel de granița cu România.

Dictatul de la Viena din anul 1940 modifică granița cu Ungaria. Tot în anul 1940 sudul Dobrogei, Cadrilaterul revine Bulgariei. Prin participarea României la cel de-al doilea război mondial se restabilește granița cu Ungaria prin revenirea nord-vestului Transilvaniei.

După prabușirea sistemului comunist și destrămarea URSS, România modifică vecinătățile, îndeosebi în părțile de nord și est.

În partea de răsărit se învecinează cu românii din Republica Moldova printr-o granița fluvială (pe râul Prut), pe o distanță de 681,3 Km. Suntem vecini cu vechile teritorii ale României, respectiv Basarabia și Ținutul Herței.

Pe o porțiune redusă în continuarea graniței pe Prut și până la Canalul Musuna aflat la vest de brațul Chilia și nordul țării, pe o distanță statală de 649,4 Km ne învecinăm cu Ucraina Este vorba de o bună bucată din sudul Basarabiei, nordul Bucovinei. Din totalul graniței cu Ucraina, 273,8 Km constituie graniță terestră, 343,9 Km graniță fluvială și 31,7 Km graniță maritimă.

Granița cu Ungaria se desfășoară pe o lungime de 448,0 Km, din care 415,9 Km graniță terestră și 32,1 Km graniță fluvială. În total, granița cu Ungaria reprezintă 14,2% din lungimea totală a granițelor de stat ale României (fig 4).

Suportul fundamental al granițelor româno-maghiare o constituie structura etnică, predominant românească. Concludentă în acest context este sublinierea istoricului american Milton G. Lehrer, care sublinia într-o lucrare apărută în 1944, următoarele:”Dacă în 1920 s-a comis o nedreptate, nu ungurii au să se plângă de ea, ci românii, căci dincolo de frontiera politică au fost lăsate în teritoriu unguresc mai multe insule de români”

Suportul etnic al graniței româno-maghiare este deplin argumentat și de structurile etnice care caracterizează și astăzi județele frontaliere din zonă.

Granița cu Serbia – Muntenegru se desfășoară pe o lungime de 545,5 Km, respectiv 289,6 Km graniță fluvială și 256,8 Km graniță terestră, însumând 17,4% din lungimea totală a granițelor României.

Granița terestră a suferit o serie de modificări generate de unele schimburi de comune. Granița fluvială este marcată de Dunăre în sectorul de la confluența Nerei cu Dunărea, cu punctul de intersecție cu granița Bulgariei (Valea Timocului).

¹ De altfel mulți dornici de a servi pastile geopolitice pentru România, s-au dovedit necunoscători ai realităților de care dispune această țară.

Granița cu Bulgaria se desfășoară pe o lungime de 631,3 Km, prioritar fluvială (470 Km), terestră (139,1 Km) și maritimă (22,2 Km).

Marea Neagră înscrie o lungime de 193,5 Km în estul graniței României.

În totalul granițele României actuale însumează 3149,9 Km, din care 1085,6 Km graniță terestră, 1816,9 graniță fluvială și 247,4 Km, graniță maritimă.

1.3. ROMÂNIA, ȚARĂ CARPATICĂ

Munții oferă una din cele mai grandioase creații ale naturii și atrag atenția prin măreția, înfățișarea și frumusețea inegalabilă, prin varietatea formelor cizelate, de-a lungul istoriei geologice, de către agenții naturali inseparabili cum sunt apa, aerul, vântul, căldura, înghețul, ori sub acțiunea încă greu de imaginat a celor mai complicate fenomene interioare ale pământului.

Marele geograf român Simion Mehedinți sublinia că “după cum atâră o clădire de temelie, așa atâră țara noastră de Marea Neagră”, așa precum “relieful carpatic reprezintă cetatea cea mai înaintată a Europei în fața stepelor ponto-asiatice”.

Fiecare zonă montană de pe globul pământesc evidențiază un anumit specific în dimensiunea ariilor continentale și naționale, o “personalitate” formată în timp îndelungat, personalitate prin care muntele capătă elemente de superioritate față de contraforturile sale formate din întinsele zone de dealuri și câmpii.

Prin ce se individualizează Carpații în structura teritoriului României ?

1.3.1. Sistemul carpatic românesc

Atributul de “carpatic” aparține, în mod firesc, regiunilor ori țărilor care dețin proporții dominante din ansamblul sistemului respectiv.

Carpații aparțin în întregime Europei Centrale și de Sud-Est, iar prin poziția și funcțiile lor, configurează prioritar interesele țărilor: Slovacia, Ungaria, Polonia, Ucraina și România. Dacă avem în vedere recunoașterea structurilor geologice comune, care continuă Carpații peste Dunăre (până și Valea Timokului), adăugăm în mod firesc și Serbia.

După caracteristicile fizico-geografice prezente de la Bratislava până la obârșile Timokului se cumulează sectoarele: Carpații Nord-Vestici (în principal Munții Slovaciei), Carpații Centrali și Carpații Sud-Estici (formațiunile muntoase începând cu linia Rika-Svika), în principal Munții României.

Lungimea totală a sistemului carpatic este de aproximativ 1.500 km, iar suprafața este de 170.600 km², din care circa 103.000 km² aparține Carpaților Sud-Estici²

Ponderea geodemografică a Carpaților românești³

Unitatea fizică	Suprafața (km ²)	Număr orașe		Număr sate	Așezări/100 km ²
	Număr populație total	Nr. populație bană	ur-	Nr. populație rală	Locuitori/100 km ²
Carpații Occidentali	17.732	15		1310	7,47
	733.716	268.008		465.708	41,38

² După specialiștii români, dimensiunile suprafețelor Carpaților pe teritoriul României sunt următoarele: Carpații Orientali – 39.550 km², Carpații Meridionali – 14.040 km², Carpații Occidentali – 17.714 km², Depresiunea intracarpatică a Transilvaniei – 25.100 km².

³ Recensământ 2002.

Carpații Orientali	33.344	41	739	2,34
	2.008.622	1.147.001	861.621	60,24
Carpații Meridionali	15332	17	430	2,92
	525.988	303.206	222.782	34,31
Depresiunea intracarpatică a Transilvaniei	25.029	40	1619	6,63
	2.524.312	1.538.662	985.650	61,48

1.4. ROMÂNIA - ȚARĂ DUNĂREANĂ

1.4.1. Dunărea – fluviu românesc și european

Între Munții Pădurea Neagră și Marea Neagră, căreia îi închină apele tulburate, Dunărea se înscrie pe harta Europei nu numai ca al doilea fluviu – ca mărime – al continentului, dar și ca principală arteră de comunicație europeană.

Dunărea își adună afluenții de pe o suprafață de aproximativ 805.300 km² (8% din teritoriul Europei) și se remarcă, de asemenea, prin lungimea cursului care înscrie în total 2.860 km.

De reținut că Dunărea își adună afluenții de pe teritoriile a 11 state europene, respectiv Germania, Elveția, Austria, Cehia, Slovacia, Ungaria, Iugoslavia, Bulgaria, România, Republica Moldova și Ucraina. Dintre toate teritoriile acestea, încă din antichitate, învățații vremurilor menționează mai ales Dunărea în spațiul actual românesc (fig. 6).

Cea mai veche relatare în acest sens se referă la un moment de cumpănă din istoria geților, descris de istoricul și geograful antic Flavius Arrianus, în notele de campanie militară lăsate de un general a lui Alexandru cel Mare, pe nume Ptolemeu al lui Lagos. Relatările se referă la expediția fulger a vestitului macedonean, din anul 335 î.Hr., împotriva geților din stânga Istrului. Se pare că traversarea fluviului de către falangele lui Alexandru cel Mare ar fi avut loc în porțiunea cuprinsă astăzi dintre Turnu Măgurele și Zimnicea.

Arrianus, contemporan cu Traian și Hadrian scrie: "... Alexandru hotărâ să treacă Istrul împotriva geților care locuiau dincolo ...El însuși se imbarcă pe o corabie și porunci să se adune de prin ținut cât mai multe luntrii într-un singur trunchi ce se găsește aici din belșug, deoarece locuitorii de pe malurile fluviului le folosesc pentru pescuit în Istru sau când merg unii la alții pe fluviu, iar mulți fac cu ele piraterie".

Relatarea lui Arrianus datează de la mijlocul secolului al II-lea d.Hr., după cucerirea Daciei de către romani, iar "pirateria" nu reprezenta altceva decât reacții ale dacilor liberi împotriva navelor romane. Istrul geto-dacilor devenise Danubiul roman. De altfel, despre această epocă istoricul Nicolae Iorga scrie: "Acum Dunărea e romană. Un pod roman, apoi mai târziu altul, o înjugă. Legiunile romane păzesc pe amândouă malurile. O flotă stăpânește apele. Mărfurile plutesc pe cursul ei de la o margine a Daciei la alta".

Mărturiile ale acestei epoci de început a etnogenezei poporului român, în spațiul carpato-danubiano-pontic sunt și în zona Dunării. Este vorba de vestita Tabula Traiana, ce poate fi admirată, dar și de ruinele vestitului pod de piatră al lui Apollodor din Damasc, ruine ce înfruntă timpul în dreptul municipiului Drobeta-Turnu Severin.

Din lungimea totală a Dunării, peste 1/3 (1.075 km) udă teritoriul României, adică întregul sector carpato-pontic dintre Baziaș (intrarea Dunării în țară) și Marea Neagră.

Deosebit de important, din punct de vedere al geopoliticii europene, este faptul că o serie de state, fără ieșire la Marea Neagră, din Europa Centrală (Austria, Cehia, Slovacia, Ungaria) au drum accesibil spre bazinul mării tocmai prin acest sector carpato-pontic.

Lungimea totală a căii navigabile actuale este de 2.600 km, fiind cuprinsă între Ulm (Germania) și Sulina, în cadrul acestei lungimi înscriindu-se și sectorul fluvio-maritim (170 km) între Brăila și Sulina. Lungimea totală navigabilă a Dunării relevă semnificații geopolitice marcante, atât pentru întreg continentul european, cât și pentru caracteristicile locale, regionale, naționale.

După înregistrările cartografice (harta politică a Europei), cursul Dunării aparține: Germaniei (637 km), Gemaniei și Austriei (22,5 km), Austriei (310 km), Austriei și Slovaciei (8,3 km), Slovaciei (22,5 km), Slovaciei și Ungariei (140 km), Ungariei (226 km), Croației și Iugoslaviei (138 km), Iugoslaviei (138 km.), Iugoslaviei și României (129,4 km – de km 1 075 la km 845,6), României și Bulgariei (470,5 km – de la

km 845,6 la km 375,1), României și R. Moldova (0,800 km), României și Ucrainei (169 km – din apropierea confluenței Dunării cu Prutul până la gura gârlei Musura).

1.4.2. Dunărea – axă de unitate națională și integritate națională și europeană

De la km 1075 și până la Marea Neagră, Dunărea aparține în exclusivitate României sau în comun cu țările riverane. Dacă luăm în considerație cursul pe brațul Sulina rezultă că pe o lungime de 375 km, Dunărea sălășluiește pe teritoriul exclusiv al României. Restul de 700 km din lungimea Dunării terminale este comun: României, Iugoslaviei, Bulgariei, R. Moldova și Ucrainei.

Rezultă din dimensionările regionale ale cursului Dunării, ce aparțin țărilor care se suprapun acestui bazin hidrografic, că ponderile cele mai mari, cu excepția Germaniei, aparțin României.

În aval de Porțile de Fier, Dunărea s-a adaptat regiunii pe care o străbate către mare, o zonă de contact între sudul Câmpiei Române și Podișul Prebalcanic.

Dacă malul românesc are forma unor trepte domoale, datorită prezenței câmpiilor de terase, în schimb cel bulgăresc domină apele Dunării prin contraforturile Platformei Prebalcanice. Lunca Dunării oferă aici largi posibilități pentru dezvoltarea agriculturii datorită teraselor sale. Astfel, culturile cerealiere, plantele tehnice și de nutreț acoperă suprafețe din ce în ce mai mari, ca urmare a recuperării de noi terenuri prin îmbunătățiri funciare. Condițiile naturale din acest sector, au permis ca orașele – porturi să-și dezvolte pe lângă funcția portuară și pe cea industrială.

De la intrarea Dunării în țară și până la vărsarea în Marea Neagră, pe cursul acesteia sunt 19 orașe, dintre care unele s-au dezvoltat lângă malul stâng (Brăila, Giurgiu, Drobeta-Turnu Severin), altele în lungul brațelor (Măcin, Hârșova), altele în zonele de confluență (Turnu Măgurele – pe Olt, Oltenița - pe Argeș) sau spre zona de vărsare (Tulcea și Sulina).

Orașele dunărene se disting prin vechimea și continuitatea lor. Născute la capete de drumuri comerciale, acestea au îndeplinit în timp funcții multiple: rol de cetate, de centre comerciale, de transport și de porturi.

Multe dintre acestea s-au menținut din perioada antică, cum sunt: Orșova (Dierna), Drobeta- Turnu Severin (Drobeta), Turnu Măgurele (Turrus), Cernavodă (Axiopolis), Hârșova (Carsium), Tulcea (Aegyssus), Isaccea (Noviodunum).

Orașelor dunărene li se adaugă un număr însemnat de sate mari, care “trădează” aproape fără întrerupere fruntea teraselor, conturând un potențial uman direct influențat de funcțiile Dunării.

DUNĂREA

- Axă mediană a Europei:
- Bazinul format de pe teritoriul a 11 state;
- 2.857 km, din care 1.075 km mărginește ori străbate teritoriul României
- Axă de polarizare politică a statului România
- Axă navigabilă: Rotterdam – Constanța
- Tranzit sud-est european – sud-vest asiatic
- Cheie europeană prin gurile Dunării
- Spațiu deltaic – unicat european
- „Coridor” european

În asemenea cadru geografic, Dunărea a jucat din cele mai vechi timpuri un mare rol în viața popoarelor continentului european, dar mai cu seamă a celor riverane, devenind cea mai importantă arteră de comunicații din Europa și care, prin ieșirea la Marea Neagră, deschide nesfârșite drumuri de ape spre celelalte continente.

“De Dunăre, ca și de Carpați”, scria reputatul savant Grigore Antipa, “se leagă întreaga viață a poporului român; ea este partea care ne ține în contact cu popoarele din centrul Europei și tot ea ne

deschide calea largă a Oceanului Planetar pentru schimbul produselor țării cu ale celor mai îndepărtate țări”. Și tot Grigore Antipa remarca încă de acum șase decenii că “cea mai mare dintre toate avuțiile naturale ale țării noastre este, fără îndoială, Dunărea și aceasta, chiar dacă nu am considera-o decât sub aspectul ei de arteră mondială de navigație și comerț”.

Într-adevăr, Dunărea a avut dintotdeauna și are o importanță din ce în ce mai mare în viața economică a poporului român. În afara navigației și a comerțului, ceea ce potențează deosebita valoare a fluviului, sunt însăși marile lui bogății, îndeosebi peștele și stuful, precum și însemnătatea apelor sale pentru dezvoltarea agriculturii, industriei energetice etc.

Este cunoscut că negustorii greci pătrundeau prin gurile Dunării până la Porțile de Fier, aducând pentru comerț, cereale, vite, ceară etc. Așa se explică faptul că, fluviul cunoscut de ei capătă denumirea de *Istros*, așa cum de altfel se numea și orașul din apropierea gurilor Dunării, respectiv Histria. În amonte de Porțile de Fier, partea cunoscută, în principal, de negustorii și militarii romani veniți dinspre Marea Adriatică, a primit denumirea de *Danubius*. În timpul Daciei romane această denumire se extinde pentru întregul curs al marelui fluviu.

Dunărea se distinge încă din vremurile înaintașilor noștri drept una dintre cele mai active artere de circulație navală și totodată ca linie strategică (pentru geto – daci împotriva expansiunii romane), căpătând treptat o semnificație geopolitică distinctă.

Așa precum Carpații, după funcțiile lor, sunt recunoscuți ca vatră de polarizare a neamului românesc, Dunărea confirmă atributul de “axă a vieții economice românești”.

Dunărea, prin funcțiile complexe, definește un spațiu de interferență regională în care se regăsesc interesele proprii fiecărui stat prezent în zonă, astfel că și-a reafirmat rolul de polarizare economică, culturală, religioasă, etnică, devenind astăzi o importantă zonă de convergență a unor interese majore specifice țărilor central-sud-est europene și balcanice.

Dunărea este deci un fluviu european care semnifică totodată o multitudine de priorități naționale. Trebuie amintit și faptul că Delta Dunării, unică în Europa, este românească, dar că prin funcțiile ei (îndeosebi ecologice) deține un loc prioritar în problematica europeană.

De remarcat, de asemenea, că pe lungimea aferentă teritoriului României se află jumătatea cea mai de preț din lungimea navigabilă a Dunării.

În ciuda vicisitudinilor istoriei, poporul român, odată format, a rămas legat pentru totdeauna de Carpați și Dunăre, trăinicia acestei legături fiind atât de sugestiv exprimată în documentele eminate de cancelaria lui Mircea cel Bătrân care se intitula “Domn peste toată Țara Ungro – Vlahiei și a părților de peste munți ...domnitor al Banatului Severinului și pe amândouă părțile pe toată Podunavia și până la Marea cea mare...”.

Din acele zile de afirmare a statelor feudale românești independente, când Mircea cel Bătrân a revitalizat orașul Turnu Măgurele, iar mai în aval cetatea Giurgiului, au trecut nenumărate veacuri, timp în care Dunărea și-a menținut și amplificat importanța pentru poporul român.

1.4.3. Dunărea – priorități geopolitice

Rolul geopolitic al Dunării este recunoscut nu numai de poziția acesteia ca arteră de legătură. Dunărea a căpătat funcție istorico-socială, funcție prin care este implicată în întreg spațiul Europei sud-estice, balcanice, centrale și central - occidentale.

Dunărea, înmănunchind întreg evantaiul de ape al Europei Centrale și de Est, a favorizat conturarea unui spațiu activ de viațuire, pe baza resurselor naturale, transformând România într-un “grâнар al Europei”.

Fluviul a dat dintotdeauna sudura organică funcțională dintre Carpați și Marea Neagră și zonele învecinate. Este recunoscută activitatea de export cu grâu și pește, remarcabilă încă din primele secole ale mileniului al II-lea, în special cu republicile italiene (Raguzza, Veneția, Genoa). Dunărea, prin funcțiile

economice, a favorizat apariția primelor funcțiuni urbane de tip feudal de pe teritoriul României (Chilia, Dinogoția, Gârvan, Vicina, Lichostomo) din zona gurilor.

Dunărea prin poziția de “capăt” de drum a impulsionat evoluția urbană a multor centre ca: Slatina, Craiova, Buzău.

Rolul Dunării se relevă, în vremurile apropiate, îndeosebi după Pacea de la Adrianopole (1829), când se intensifică comerțul în special cu grâne.

Caracteristicile văii Dunării au oferit locuri dintre cele mai favorabile pentru adăpost și securitate, locuri adăpostite de “fizionomiile” naturii, ceea ce a făcut ca tocmai aici, poate mai mult decât oriunde să găsim prezența cetăților dacice, celtice, romane sau romano-bizantine (Dierna, Drobeta, Sucidava, Capidava, Noviodunum, Aegyssus).

Dunărea constituie un argument deosebit în afirmarea unității pământului românesc, îndeosebi prin cursul inferior, numit și Dunărea de Jos.

Bălțile sau “deltele” interioare ale Dunării s-au remarcat prin intensitatea și specificul populației, argumente aduse de toponimie, de modul de viață comun ambelor maluri . Aici găsim numele de Peceneaga (un pârâu pe partea dreaptă a Dunării), care ne poate aminti de Pecinișca (din apropierea Mehădiei) sau Peceneaga (din Buzău).Expresivă este în acest sens și prezența satelor duble (cel puțin ca nume) din dreapta și din stânga Dunării, cum sunt Oltina, Mârleanu, Cocargea, Beilic.

Raiatele turcești din principala zonă de “vad” dunăreană, definesc rolul Dunării de “front”, dar mai ales rolul de linie de unire între oameni. Raiatele erau, în general, în orașe corespondente de o parte și de alta a Dunării (Turnu-Nicopole, Giurgiu-Ruse, Orșova-Cladova ș.a.).

Într-adevăr, Dunărea, alături de celelalte unități fizico-geografice ale pământului românesc, a contribuit din plin la direcționarea marilor interese economice, culturale și politice spre Europa Centrală și chiar spre Europa Occidentală, constituind astfel un element fundamental al poziției geopolitice a teritoriului României.

Istoria ne ilustrează de asemenea *legătura organică dintre marile momente ale unității neamului și rolul jucat de Dunăre*. Ca nicăieri în alte părți ale lumii, aici Dunărea s-a afirmat în toate momentele care au dus la întregirea teritorială a statului românesc.

Prin Pacea de la Passarowitz, în urma războiului austro-turc (1716-1718), Imperiul habsburgic (21 iulie 1718) câștigă dreptul de navigație pe toată Dunărea, fără a intra însă în Marea Neagră. Aceasta a determinat Rusia țaristă să se apropie de gurile Dunării, astfel că prin Pacea de la Kuciuk Kainargi (1774) obține dreptul de a pătrunde pe Dunăre și Marea Neagră. Astfel, lupta (dintre ruși și turci) pentru supremație în bazinul Mării Negre și al Dunării, încheiată prin Pacea de la București (mai 1812), Poarta otomană, nemairespectându-și obligațiile pentru acceptarea condițiilor asumate prin tratate cu Țările Române, încorporează Rusiei teritoriul românesc dintre Prut și Nistru, devenind astfel riverană la Dunăre. În acest caz, avantajele naționale oferite de Dunăre păreau a se înstrăina.

Evoluțiile europene în prima jumătate a secolului al XIX-lea, impun însă un alt rol Dunării.

După Pacea de la Adrianopole, turcii au trecut pentru totdeauna pe malul drept la Dunării. Raiatele lor de pe malul stâng al Dunării sunt preluate de Muntenia și Moldova, iar fluviul devine pe deplin hotarul de miazăzi al României.

În plus, Dunărea avea de jucat un rol economic important. Câmpia Română se remarcă prin vocația agricolă. Unele puteri occidentale, îndeosebi Anglia, aveau nevoie de cerealele sud-est europenilor, respectiv ale României. În acest context, Dunărea a căpătat rolul de drum liber pentru exportul cerealelor românești și bineînțeles, pentru importurile de manufactură în plin avans în Anglia și în alte țări ale Occidentului.

Anul 1856 relevă încă o dată interesul marilor puteri față de Dunăre și, în special de gurile acesteia. În încercarea de a opri avansul rușilor spre Dunăre și, respectiv, spre Bosfor, România recapătă cele trei județe din sudul Basarabiei, în special Bugeacul.

Unirea Munteniei cu Moldova a însemnat o țară mult mai puternică în poziția de “tampon”, în menținerea Dunării și Bosforului în afara puterii Rusiei țariste⁴. Avantajele geopolitice ale Dunării se

⁴ Poate astfel a fost posibil ca Alexandru I. Cuza, cu tot deznodământul potrivit al unor părți din interior și contrar împărățiilor vecine, să fie ales domnitor.

resimt și după anul 1878 (după înfrângerea turcilor). În această perioadă se resimte pozitiv și interesul pe care îl manifestă englezii pentru calea ferată Constanța – Cernavodă și, respectiv pentru portul Constanța și canalul Dunăre – Marea Neagră.

Între anii 1829-1918, Dunărea s-a dovedit coordonată fundamentală a ființei românești. Dunărea nu a fost nici o clipă ruptă de Marea Neagră și de împrejurimile ei spre lumea exterioară.

1.5. ROMÂNIA - ȚARĂ PONTICĂ

1.5.1. Marea Neagră - poziție și influență continentală

Marea Neagră prin suprafața sa de aproximativ 413 490 km² polarizează interesele majore ale României, Bulgariei, Turciei, Georgiei, Rusiei și Ucrainei, respectiv întreg extremul sud-est european (fig. 7). Pe de altă parte, prin corespondența (comunicarea) cu Marea Marmara, Marea Egee și Marea Mediterană, interesele țărilor din bazinul Mării Negre se prelungesc până la contactul cu Oceanul Atlantic și în continuare cu alte zone ale planetei. Din lungimea totală a liniei de țărm (4 075 km), României îi revin 247,4 km. Asemenea dimensiuni scot în evidență elementele de favorabilitate geopolitică pentru România și nu mai puțin interesele celorlalte țări ale bazinului Mării Negre pentru țara noastră (fig. 8).

Marea Neagră face parte din categoria mărilor continentale închise, dacă facem abstracție de legăturile cu Marea Mediterană prin strâmtoarele Bosfor-Dardanele. Prin rolul jucat, ca centru al traficului de mărfuri și al drumurilor comerciale susținut de o serie de porturi deja specializate, bazinul pontic prezintă o zonă de puternică convergență economică. Produsele naturale cum erau grâul, peștele, mierea, furnizate de regiunile din jur, au trezit de timpuriu interesul negustorilor din bazinul mediteranean, începând încă din antichitate și până la expansiunea bizantină, a Genovei și Veneției, de la cucerirea otomană, urmată târziu chiar la începutul secolului al XVIII-lea, de redeschiderea drumului maritim al strâmtoarelor.

În antichitate pot fi consemnate activitățile comerciale ale iranianilor, grecilor, prezența protectoare a Imperiului scitic din nordul bazinului pontic, precum și apariția orașelor din vestul Mării Negre legate de fenomenul colonizării. Acest fenomen apare în Grecia antică din secolul al VIII-lea î.Hr. și se continuă până în a doua jumătate a secolului al V-lea d.Hr. Coasta vestică a Mării Negre era denumită de greci Pontul Stâng între Apollonia și Istria. La venirea lor, coloniștii greci găsesc în Dobrogea o populație de neam tracic, și anume pe geți.

Rolul principal în procesul de colonizare îl are Miletul. Odată cu stabilirea grecilor în bazinul pontic, a luat ființă și mitul Insulei Albe, Leuce, Insula lui Achile, Insula Șerpilor de astăzi.

Cea mai veche colonie de pe teritoriul românesc este Istria. Întemeiată în jurul anului 650 î.Hr. și denumită astfel după numele fluviului Istros, grecii au numit-o și Istropolis. Mai târziu, romanii o numesc Histria; la origine este o coloinie a Miletului.

Despre întemeierea orașului Tomis, pe actuala vatră a municipiului Constanța, nu există mențiuni în izvoarele literare. Se consideră că a fost întemeiat în prima jumătate a secolului al VII-lea î.Hr.

Pe locul actualului oraș Mangalia, coloniștii greci din Heracles Pontics întemeiază orașul Callatis în secolul al VI-lea î.Hr.

Între porturile amintite și populațiile indigene se stabilise contacte strânse, cetățile – oraș păstrând principalele caracteristici ale civilizației grecești. Era firesc ca acești coloniștii, ce își părăsise meleagurile natale, să poarte cu ei obiceiuri și tradiții, care îi legau de însoțitorii țărmuri mediteraneene de unde veniseră.

Perioada de prosperitate a regiunilor pontice se prelungește până în secolul al III-lea î.Hr., când are loc invazia celților care coboară din Europa Centrală, urmând cursul Dunării. Istoria cunoaște un nou val ce va înviora orașele-cetăți; învingerea tracilor din Munții Balcani și Moesia de către Lucullus Varro, aduce cetățile grecești din Pontul stâng sub o nouă stăpânire, cea romană.

Legiunile romane ajung acum pentru prima oară pe malurile Dunării și vor marca începutul unei noi perioade de înflorire pentru încă trei secole, timp în care Marea Neagră va fi un *veritabil "lac roman"*.

După cucerirea romană, Histria, Tomis și Callatis, intră, alături de alte orașe, în "Comunitatea Pontică" sau a "elenilor din Pont", care durează până în sec. al III-lea d.Hr.. În general, orașele cetăți s-au adaptat repede noilor condiții, devenind aliate ale Imperiului roman. În continuare se păstrează relațiile lor cu

goții. Ovidiu, exilat la Tomis ne dă o serie de informații. Histria își pierde supremația în urma scăderii activității comerciale datorită înnisipării lagunei Sinoe; se păstrează ca centru fortificat până prin anul 641 d.Hr., dar declinul acesteia nu va mai putea fi oprit, sfârșind prin a fi distrusă de goți în anul 245 d.Hr. (alte surse menționează anii: 238, 247, 248 d.Hr.).

Callatis, după o perioadă de avânt economic, cunoaște o decădere în sec. al VII-lea d.Hr. Singur, Tomis, urmând o traiectorie sinuoasă cu sușuri și coborâșuri, nu va părăsi însă niciodată scena istoriei. În secolul al IV-lea d.Hr., Tomisul este menționat ca "oraș mare și prosper", cu o populație numeroasă. Cartiere întregi sunt construite după planuri urbanistice romane. Creștinismul, care cunoaște o dezvoltare destul de mare în Imperiul roman aduce cu el construirea a două bazine.

Faima templului lui Achile nu a rezistat mult timp în fața strălucirii noilor construcții apărute pe țărmul Bosforului; este vorba de noua capitală a lui Constantin cel Mare, din anul 330 d.Hr., apoi a Imperiului bizantin, sursă a răspândirii creștinismului și creștinării unora dintre popoarele bazinului pontic.

În Evul Mediu, hegemonia Bizanțului nu cunoaște obstacole în bazinul Mării Negre, stăvilind negoțul venețienilor și genovezilor la "poarta" strâmtoarelor. Cu timpul, cumpăna istoriei se înclină. În sec. al XIII-lea d.Hr. este favorit negoțul italienilor, înlesnindu-le chiar amplasarea de colonii. Începe o nouă eră de prosperitate în bazinul pontic, care se întinde până către jumătatea sec. al XIV-lea d.Hr., când un conflict al negustorilor italieni cu tătarii pune capăt comerțului lor aici, marcând în același timp începutul decăderii porturilor Mării Negre.

La mijlocul sec. al XV-lea d.Hr., la 29 mai 1453, turcii cuceresc Constantinopolul și se "revarsă" în bazinul pontic. Marea Neagră primește un nou nume – Kara Deniz - devenind un "lac turcesc" pentru o perioadă de cinci secole, iar resursele din regiunile limitrofe vor constitui monopolul Porții. Strâmtoarele devin de netrecut pentru orice navă comercială care nu aparține "Semilunei". Declinul geopolitic al Mării Negre era evident.

Un rol important în aprecierea geopolitică a Mării Negre l-a avut și îl are Insula Șerpilor:

Istoria Insulei Șerpilor se confundă cu istoria Dobrogei și a gurilor Dunării. În anul 1538 d.Hr., Petru Rareș pierde lupta în favoarea lui Soliman Magnificul și odată cu aceasta, Bugeacul. Puterea Imperiului otoman, în continuă creștere, victoriile răsunătoare care au dus la cucerirea Belgradului în anul 1521 d.Hr., căderea Ungariei în anul 1526 d.Hr., după bătălia de la Mohaci, precum și forța tătarilor din Crimeea, deveniți vasali Porții încă din anul 1475 d.Hr., au împins Țările Române la sfârșitul sec. al XV-lea d.Hr. și începutul sec. al XVI-lea d.Hr., la acceptarea suzeranității otomane, păstrându-se însă statutul de autonomie, fără a deveni vreodată pașalâc. În acest context istoric, Insula Șerpilor se afla sub ocupația turcească.

Trebuie amintite tratatele încheiate de Moldova cu țării Rusiei; primul fiind între domnitorii Gheorghe Ștefan și Alexei Mihailovici din dinastia Romanovilor, în anul 1656 d.Hr., prin care se recunoștea domnitorului moldovean drepturile legitime asupra Bugeacului și cetăților Chilia și Cetatea Albă; al doilea tratat a fost încheiat între Dimitrie Cantemir și țarul Petru cel Mare, în aprilie 1711 d.Hr., prin care sunt consfințite și recunoscute frontierele Moldovei așa cum le lăsase Ștefan cel Mare. În anul 1792 d.Hr., prin cuceriri succesive, Rusia ajunge pentru prima dată cu frontiera pe râul Nistru, vecină cu Moldova, și interesele ei fiind în creștere către vest.

Războiul ruso-turc din anii 1806-1812 se încheie prin Tratatul de pace de la București din 28 mai 1812, prin care țarul Alexandru I, profitând de slăbiciunea Imperiului otoman anexează teritoriul din estul Moldovei, situat între Prut, Dunăre, Marea Neagră și Nistru, extinzând numele de Basarabia, ce denumea sudul acestui teritoriu, asupra întregului ținut ocupat. Rusia considera Insula Șerpilor ca aparținându-i, dovadă și expedițiile pe care le întreprinde aici.

Războiul Crimeei din anii 1853-1856 ia sfârșit prin înfrângerea Rusiei. Tratatul de pace de la Paris din anul 1856 interzicuse Rusiei să mai întrețină o flotă de război în Marea Neagră, redase Moldovei sudul Basarabiei (județele Cahul, Belgrad și Ismail) și Delta Dunării. Insula Șerpilor revenise Dobrogei, ocupată în continuare de turci. Totodată, Țara Românească și Moldova rămăneau pe mai departe sub suzeranitatea Imperiului otoman, iar gurile Dunării intră în preocupările unei comisii europene pentru supravegherea navigației, Turcia urmând să asigure protecția militară a acestora și să întrețină un far pe Insula Șerpilor. În realitate, gurile Dunării se vor afla sub control turcesc, inclusiv Insula Șerpilor.

La 9 mai 1877, România își proclama independența pe care o apără cu prețul a mii de jertfe în războiul pe care îl ducea alături de Rusia împotriva Turciei (1877-1878). Dar și atunci, ca și în al doilea război mondial, deși România s-a aflat în tabăra celor care au obținut victoria, ea a ieșit învinsă.

Prin Tratatul de pace de la San Stefano, Imperiul otoman îi va ceda Rusiei printre alte teritorii și Sangeacu Tulcei (districtele Chilia, Sulina, Mahmudia, Isaccea, Tulcea, Măcin, Babadag, Hârșova, Medgidia), insulele Deltei Dunării și Insula Șerpilor.

În anul 1918, deci la sfârșitul primului război mondial, se încheie procesul de desăvârșire a statului național român prin unirea cu România a Bucovinei la 28 septembrie și a Transilvaniei la 1 Decembrie, realitate recunoscută pe plan internațional prin tratatele de pace din anii 1919-1920. Insula Șerpilor era evident a României.

În urma celui de-al doilea război mondial, prin Tratatul de pace încheiat la Paris în 1947, frontiera între România și U.R.S.S. modifică statutul Insulei Șerpilor.

În anul 1948, guvernul sovietic cere modificarea frontierei de stat între cele două țări, în zona Mării Negre, prin trecerea Insulei Șerpilor la fosta U.R.S.S.

Fluctuațiile istorice arată deci clar poziția Insulei Șerpilor ca unitate inseparabilă a pământului românesc; situațiile geopolitice au impus doar apartenența acesteia într-o sferă sau alta de influență.

De-a lungul istoriei Marea Neagră și gurile Dunării s-au dovedit a fi placă turnantă a legăturilor dintre Europa Centrală și Europa de Sud-Est cu Munții Balcani și cu țările Orientului Apropiat și, în general, cu toată lumea bazinului pontic sau cu regiuni mai îndepărtate. Este cunoscut că înaintașii noștri geto-dacii nu erau remarcăți prin activitățile de corăbieri. În schimb sunt remarcăți în asemenea activități grecii – fondatori de colonii pe întreg țărmul acestei mări, inclusiv pe țărmul actual al României. Între acestea și

numeroase orașe de pe țărmurile Mării Mediterane se realizau schimburi intense. Crimeea era un fel de Italia cu cetăți asemănătoare Veneției. Genovezii erau prezenți în toate porturile.

Despre înaintașii noștri s-a subliniat adeseori că au fost “lipiți de munți” (“daci montibus inhaerent”), și nu întâmplător. Este o realitate că străbunii noștri n-au folosit marea (așa cum s-ar presupune) veacuri întregi. Față de “dărnicia” spațiilor carpatice, a dealurilor și câmpiilor, marea în sine nu oferea “ospitalitatea” încurajatoare. Probabil că de aceea a fost mult timp și denumită “Marea inospitalieră”.

Într-adevăr, pământul Daciei era prea bogat în tot ce-i este necesar omului – cereale, vite, podgorii, pește, miere, sare, minereuri (aur, aramă, fier) încât marea nu oferea nimic în plus.

Dacii erau un popor statornic fără să aibă nevoie de alte spații complementare funcționale teritoriului lor. Vitejia și curajul ce-i caracterizează nu i-a împins în războaie de cucerire ci doar de apărare. Venirea aici a miletienilor (sec. al VII-lea î.Hr.) în scopuri economice a constituit un prilej deosebit de favorabil de contactare a civilizației elene, de dezvoltare a unor schimburi de mărfuri specifice. Așa au luat naștere centrele comerciale devenite orașe cunoscute – Histria, Callatis, Tomis.

Când ne referim la apropierea de mare, avem deci în vedere folosirea mării în scopuri comerciale, ori strategice. Țărmurile mării erau, în schimb, bine populate și integrate economic întregului spațiu geto-dacic.

Sunt doar câteva fapte care atestă prezența dacilor și geților în aceeași măsură în Dobrogea, pe țărmurile mării ca și în zonele de câmpie, coline și în spațiul montan.

Legătura cu marea se afirmă odată cu ocuparea Daciei de către romani, care cu mult înainte pătrunseseră la gurile Dunării și respectiv pe malul drept al acesteia. În primele secole ale erei noastre, marginile pontice cunosc astfel o atracție economică și strategică. După retragerea aureliană și până târziu în feudalism, domină o stagnare accentuată de năvălirile dinspre Asia cât și dinspre nordul Europei.

În perioadele de afirmare a principatelor române, voievozii români stăpâneau stânga și chiar dreapta Dunării până la “Marea cea mare”; “pământurile” disputate de puterile sferelor de influență poartă și acum numele celor care le-au aparținut – “Basarabia”.

Să amintim, de asemenea, faptul că mușatinii domneau pe întreg spațiul dintre Carpați și până la Limanul Nistrului. Sunt doar câteva fapte care amintesc că încă din primele începuturi ale istoriei, populația băștinașă geto-daco-românească a sălășluit și gospodărit spațiul carpato-pontic dându-i aceeași înfățișare comună spațiului carpato-dunărean.

Această stabilitate și statornicie a fost diminuată în perioada extinderii puterii influenței otomane. Astfel, Mircea cel Bătrân, pierde de sub autoritate spațiul din dreapta Dunării și până la mare, iar Ștefan cel Mare pierde spațiul din stânga gurilor Dunării.⁵ De atunci și până în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea d.Hr., România este lipsită de drepturile firești asupra Mării Negre și zonei premarine. Orașele de pe țărmul românesc se află într-o perioadă de regres. Constanța devenise un sat de circa 80 familii. Gurile Dunării se colmatează, porturile în general își pierd funcționalitatea. Activitatea se restrânge după anul 1774 (Pacea de la Kuciuk-Kainargi), când Rusia, Austria și alte puteri europene capătă drepturi de a trimite corăbii în Marea Neagră. Se întvedea o sporire a rolului geopolitic al provinciilor românești pe fondul unor reînnoiri economice.

Geopolitic însă, Marea Neagră s-a dovedit mai degrabă o capcană, forma ei și singura ieșire prin Bosfor și Dardanele, diminuând avantajele proprii gurilor Dunării. Se adeverea astfel, faptul că gurile Dunării sunt pentru România la Bosfor și Dardanele.

MAREA NEAGRĂ – cicluri geopolitice

- „Mare unitară”, „avanpost” al comerțului, „Mare închisă”, „placă turnantă între Europa, Asia Mică și stepele Rusiei”, „zonă de tranziție între Europa și Asia”.
- Trei „cicluri” pozitive: preepoca romană, cucerirea Constantinopolului, după 1828
- Reglementarea regimurilor strâmpătorilor, (după primul război mondial), Conferința de la Montreaux 1936
- Ialta – „zonele de influență”
- Primul deceniu al anilor 2000
- C.E.M.N.

⁵ De atunci N

Poziția geografică și politică a teritoriului actual al României la Marea Neagră, a constituit o zonă unică de întrepătrundere a marilor civilizații caracteristice lumii antice, respectiv civilizațiile sumeriană, greacă și romană. Confluența acestor întrepătrunderi europene și din afara Europei au confirmat României poziția de tranzit central-sud-est european. O asemenea poziție geopolitică este puternic susținută de fațada de aproximativ 340 km la Marea Neagră și de funcțiile acesteia în general.

Spațiul actual al României a devenit treptat teatrul unor mari evenimente – rezultat al conlucrării ori confruntării acestor mari civilizații. Un exemplu elocvent îl constituie apariția primelor orașe pe teritoriul României (Histria, Tomis, Callatis), formațiuni recunoscute prin funcțiile lor economice și spirituale de interes macro – regional, dar în primul rând, de interes zonal, pontic-danubian. Întrepătrunderea aici a marilor civilizații este o realitate de interes european major, dar mai ales de interes regional. Sensurile regionale sunt reflectate direct de procesele de umanizare a spațiului românesc, în unitatea teritorială și etnică a poporului român, în unitatea de interese reciproce cu toate țările din Europa și, în special, din Europa central – sudică și respectiv din Munții Balcani.

1.5.2. Marea Neagră - funcție economică de interes economic regional

În afară de locul pe care îl deține în cadrul legăturilor maritime, Marea Neagră dispune de un puternic potențial economic. Funcția economică fundamentală o formează transporturile care au dus la amplificarea și specializarea porturilor. Un rol recunoscut, prin influența lor regională și continentală, îl au porturile Odessa, Novorosisk, Batumi, Burgas, Varna, Istanbul, Constanța, Mangalia și Sulina.

Funcția productivă, în plin avânt, o formează industria petroliferă. Prin platforma continentală a țărmului românesc, cel rusesc și cel ucrainean, Marea Neagră devine o zonă petrolieră de interes european. În acest cadru se amplifică funcțiile de prelucrare a petrolului; un centru în plină evoluție se preconizează a fi Năvodari.

Pescuitul este o altă funcție de larg interes pentru Ucraina, Rusia și România, iar de interes regional și general asiatic este funcția turistică susținută de zone precum Crimeea, Batumi, Varna, Mamaia, Constanța, Mangalia.

Acestea sunt numai câteva repere care atestă rolul geopolitic al Mării Negre din punct de vedere strict economic.

1.5.3. România și rolul prioritar în spațiul economic și strategic al Mării Negre

Este indubitabil faptul că poziția României la Marea Neagră reprezintă mult mai mult decât simplele raportări spațiale geografice. Sensul geopolitic al acestei poziții se evidențiază prin faptul că România aparține organic celor două zone cu profil politic, economic, distinct și prioritar în relațiile politice și economice continentale, profilul totodată de deplină complementaritate. Este vorba de poziția României atât în grupul țărilor riverane țărmului pontic (Ucraina, Rusia, Georgia, Turcia, Bulgaria) cât și a celor central europene, componente ale bazinului dunărean (fig. 9).

Prin poziția pe care o are la fațada Mării Negre și în relațiile funcționale ale acesteia cu zona imediată a Mării Mediterane, cu spațiul maritim în general, România dispune în mod firesc de toate drepturile (economice sau strategice) de care se bucură (sau se pot bucura) fiecare din celelalte cinci state din zonă. În plus, rolul României sporește prin poziția sa prioritară față de axa dunăreană, conferindu-i-se astfel un rol geopolitic sporit în direcția promovării și asigurării cooperării inter-regionale. Rolul prioritar al României apare astfel pe deplin justificat în încercările de creare a așa numitei Piețe Comune a țărilor riverane Mării Negre. S-ar contura astfel o zonă funcțională economică de mare interes pentru fiecare țară în parte, de o evidentă semnificație internațională (intereuropean), euroasiatică și nu mai puțin europeană, asiatică, africană. Se conturează astfel o nouă geopolitică în scop economic, cultural și de

securitate națională nu numai pentru țările cooperante.

Individualizările spațiului românesc, aspectele geopolitice ale Carpaților, Dunării și Mării Negre, atributele României de țară carpatică, dunăreană și pontică scot în evidență faptul incontestabil că nu suntem o țară de simplă poziție europeană, ci suntem o țară în primul rând de necesitate europeană.

1.5.4. Dunărea și Marea Neagră - factori de restructurare geopolitică

În mod obiectiv trebuie recunoscut că Dunărea deschide noi perspective României. Legătura Dunăre – Rhin, prin intermediul Mainului, readuce în mare actualitatea economică canalul Dunăre – Marea Neagră, impune o importantă relație central-sud-est europeană și balcanică. Este vorba de relații care în mod inevitabil vor genera structuri funcționale micro sau mezo-regionale, în cadrul cărora poziția României nu poate fi ignorată și mai ales subestimată.

Ideea scurtării navigației pe Dunăre prin construirea unui canal prin Dobrogea este veche. Pentru prima oară s-a exprimat o asemenea idee de către austrieci (în jurul anului 1840), preluată apoi de către englezi (1850). Dar ideea a fost abandonată și materializată doar prin construirea căii ferate Constanța-București. Realizarea acestui canal a fost la început controversată sub aspectul eficienței economice, dar finalizarea lui în anul 1984 arată clar că prin înfăptuirea legăturii Rhin – Main – Dunăre, în contextul economic și strategic european, capătă noi dimensiuni.

În peisajul european, Constanța în extremitatea estică, precum Rotterdam în partea vestică a continentului devin porturi de importanță europeană (de semnificație maritimă și fluvială), deschid Europei centrale, vestice, estice, nordice și mediteraneene porțile spre schimburi comune sau cu restul lumii.

Constanța, considerată dintotdeauna “plămânul României”, prefigurează avantajele superioare în competiția dintre porturile Mării Negre. Zona liberă a portului, superioritatea prestațiilor portuare, poziția geografică de favorabilitate deosebită, transformă Constanța într-unul din punctele nodale ale comerțului european. Se afirmă pe bună dreptate că ceea ce este portul Rotterdam pentru Olanda și vestul Europei, va deveni Constanța pentru România, estul și sud-estul Europei.

În asemenea cadru este de reținut că, dacă la “naștere” Dunărea este “germană”, în cursul ei terminal Dunărea este “română”. Asemenea poziții confirmă României priorități, dar totodată îi creează stări de dificultate rezultate din “acumulările”, din exteriorul spațiului românesc.

Tema 2: ORGANIZAREA ADMINISTRATIV-TERITORIALĂ

2.1. PRIMELE FORME STATALE

Din antichitatea timpurie spațiul actual al României era dominat de cea mai răspândită și compactă structură etnică europeană, tracic. Fondul tracic supus procesului specific întregii Europei, generează omogenitatea vetrei etnice și calitatea rasei autohtone dacice.

Pe acest fond etnic se afirmă încă din sec. I î.Hr. (anii 82-44) prima formațiune statală în zona central sud-est europeană, respectiv Regatul Dac condus de strategicul recunoscut Burebista. Regatul Dac cuprindea în acea vreme spațiul actual al României prelungit în vest până în vecinătatea Boemiei, în sud până în Balcani, de la Dunărea panonică și până la Bug în pozițiile vest-est.

Încă din acea perioadă regatul dac se afirma drept veritabil pol politic european.

Cartografierea hărților politice a antichității afirmă poziția dominantă a Daciei în vecinătatea nord-

estică a Imperiului roman. După informațiile istoricilor contemporani primului regat, denumirea de Dacia afirma energia masei etnice autohtone (cca. 1 mil. locuitori pe o suprafață de cca. 300000 Km²). Mărturie convingătoare o regăsim în structurarea etnografică a Europei din antichitate.

Suprapunând pe această hartă a structurilor etnice din antichitate, o hartă a structurilor naturale, reținem o primă remarcă geopolitică caracteristică spațiului românesc și anume identitatea perfectă între cadrul natural și formațiunile etno-statale autohtone ale românimii.

Frecvența triburilor dacice în perioada preromană, care ocupau un teritoriu anumit, oferă imaginea unor structuri teritoriale care dădeau unitate teritoriului Daciei. Constituirea reuniunilor de triburi atestă un exemplu de organizare teritorială ce era fie în scopuri de apărare religioasă sau de administrare.

În secolul al II-lea d.Hr încă regăsim o formă statală bine individualizată confruntabilă cu alte zone similare din cadrul Imperiului Roman.

Prima organizare politico-administrativă de tipul regiunilor istorico-geografice a fost înfăptuită după un deceniu de la cucerirea Daciei, când din rațiuni politice, de apărare împotriva popoarelor migratoare și în general din considerente fiscale și economice spațiul geografic a fost împărțit în Dacia Superioară (cuprinzând Banatul și Transilvania) și Dacia Inferioară (cuprinzând Oltenia și SE Transilvaniei).

Mai târziu (în 123 după Hristos) din Dacia Superioară se desprinde Dacia Porolissensis (cu capitala la Napoca), iar Dacia Superioară și-a păstrat în continuare capitala la Sarmisegetusa Ulpia Traiana.

După aceea (în 167-168 e.n.) Dacia Inferioară se alipește Daciei Superioare formând noua provincie cunoscută sub numele de Dacia Apulensis (cu capitala la Apulum), din care, un an mai târziu se desprinde Banatul de Vest ce este organizat ca o provincie aparte sub numele de Dacia Malvensis – capitala la Malva. În aceeași perioadă Muntenia și sudul moldovei formau Moesia Inferioară, iar Dobrogea și Sciția Mică formau Sciția Minor.

Forma de organizare specifică a populației băștinașe, în secolele care au urmat retragerii administrației și armatei romane de pe teritoriul Daciei (271 e.n) a fost obștea sătească – care era o comunitate liberă și de veche tradiție dacică.

În general, spațiul românesc a cunoscut forme proprii specifice de organizare: obști sătești, uniuni de obști, "țări", voievodate, cnezate, ducate etc. până la mari provincii istorice (Țara Românească, Moldova și Transilvania).

Dintre aceste, alături de obștea sătească teritorială, axată pe bazine hidrografice și uniunile obștești pe care N. Iorga le numea rumâni, sunt cunoscute "țările", ce au reprezentat una din formele de organizare politico-administrative vechi, ca treaptă premergătoare afirmării și constituirii statelor medievale, ele au contribuit mai târziu la cristalizarea (formarea) voievodatelor și cnezatelor.

Teritorial aceste "țări" constituie subdiviziuni geografice ale marilor provincii istorice românești și care acopereau aproape jumătate din suprafața actuală a României.

Dintre cele mai cunoscute "țări" mai mari: Țara Bârsei, Țara Maramureșului, Țara Făgărașului (Oltului), Țara Hațegului, Țara Vrancei, Țara Oașului etc., la acestea se alătură și alte "țări" mai mici (țărișoare), pentru care populația autohtonă a folosit termeni ca : "câmpulunguri", "câmpuri", "codri", care au revenit mai târziu în documentele istorice sub numele de "ocoale", "ținuturi", "districte", "ducate", "județe" etc. Aceste "țări" au reprezentat de-a lungul timpului zone de intensă concentrare umană, cu o desime mare a așezărilor și cu o pronunțată omogenitate etnică. Cele mai mari "țări" ajungeau la 3000-10000 Km² și concentrau aproximativ 100-120 de sate (Țara Maramureșului, Țara Bârsei), dar cele mai multe aveau suprafețe de ordinul câtorva sute de Km² și cuprindeau 15-20 de sate.

Așa cum rezultă din hartă lui Ptolemeu, se atestă constant unitatea politică a Daciei. Reamintim în acest context harta Daciei întocmită de Caludiu Ptolemeu în sec. al II-lea d.Hr., o hartă de incontestabilă referință asupra unicității spațiului Daciei, asupra componentelor naturale majore.

Orografia dominată de Carpați arată bunăoară, cum de aici pornesc marile râuri de pe teritoriul țării noastre. Un loc aparte îl ocupă Ister sau Donaris (Dunărea) reprezentat cu detalii, în principalele lui sectoare, până la Axiom Civitas, Dinogetia și Noviodunum, de unde delta cu cele șapte guri descrise

atunci, respectiv, Thiagola, Ostium, Aqvilonium, Pseudostonum, Inaristium, Sacrum vel Peuca etc. În fața acestor guri este înscrisă Leuka sau Insula Achillia sau Insula Șerpilor de azi. Întreg teritoriul de astăzi al Dobrogei, gurile Dunării și o bună parte din zonele aferente sunt înscrise sub denumirea de „Getae”, adică țara Geților.

Hotarele, râurile și munții, complexitatea de elemente prezente în aceste hărți atestă din plin identitatea, unitatea și armonia pământului strămoșesc, realitatea geografică a primului stat centralizat și independent al lui Burebista (82-44 î. Hr.) și al urmașilor lui.

Ptolemeu (90-178) este primul savant care consacră o hartă specială unității întregii Dacii, atestând cartografic prin detalii și complexitatea fundamentelor spațiului carpatic, dunărean și pontic, unitatea politică și teritorială a statului ce se afirmă în această zonă a Europei⁶.

Detaliile cartografice (cuprinse în harta Daciei și în alte reprezentări cartografice) inserate de-a lungul Dunării, îndeosebi cele de pe țărmul Euxinului, dovedesc cu prisosință un mod de apreciere a temeliilor unității și armoniei teritoriului, a primului stat dac centralizat, temut de toți cei ce râvneau la bogățiile lui, un stat cu interese economice, politice și sociale.

Hărțile Daciei, alcătuite de Ptolemeu, sunt publicate în atlase de largă circulație pentru prima oară în secolul al XV-lea.

Se menționează în acest fel Harta Daciei într-un atlas apărut la Florența în anul 1478, sub denumirea de „Tabula nova Europae” apoi sub cea de “Nova Europa Tabula” (1497), “Cosmografia opus domni Nicolai Germani”(1482) ș.a. lucrări, documente istorice pe care le regăsim de asemenea în “Theatrum Orbis Terrarum” al lui Abraham Ortelius.

Hărțile antice, respectiv ale lui Ptolemeu, s-au bucurat mult timp de atenția geografilor, cartografilor și istoricilor și au fost luate ca lucrări de referință în alcătuirea unor lucrări de acest gen. Printre acestea amintim “Tabula Peutingeriana” care ocupă un loc remarcabil în Atlasul lui Ortelius.

În sec. VIII – IX înainte de venirea ungarilor în acest spațiu, Valahei (România de azi) apar în contact, în părțile vestice cu Imperiul avarilor. În sud apar deja bulgarii și sârbii.

Formele administrativ politice structurează fondul etnic autohton românesc, regăsite mai târziu și în cronica Gesta Hungarorum.

Teritoriul României de astăzi, prima regiune organizată din zona central est-sud-est europeană, a constituit „poartă” principală forțată de migrația asiatică în drumul lor spre Europa Centrală și Vestică. Apar pentru prima oară ungarilor în spațiul panonic.

Informațiile desprinse din sursele istorice (vezi și Gesta Hungarorum) atestă în sec. al X-lea d.Hr. un spațiu românesc format din unități teritoriale organice supuse unui jude, duc sau voievod, elemente de stabilitate și organizare teritorială a vetrei etnice și românești denumite de către străini „valahii”

Aceste „țări” se afirmă atât ca entități politice și administrative, cât și înțelesul de zone favorabile agriculturii.

La sfârșitul secolului al XII-lea și mai ales la începutul secolului al XIII-lea, se practică forme administrative și politice variate, după specificul fiecăruia dintre principatele românești.

Între secolele X-XIII, când pe teritoriul țării noastre pătrund ultimele populații migratoare, se continuă cu mici modificări existența formelor de organizare administrativ-teritoriale anterioare. Cele mai importante formațiuni politico-administrative erau *czestatele* lui Ioan și Farcaș; *voievodatele* lui Seneslau și Litovoi; *ducatele* lui Gelu și Monumerut; *țările* Almăjului, Loviștei, Severinului, Zarandului, Făgărașului, Bârsei, Chioarului, Lăpușului, Oașului, Maramureșului, Câmpulungului Moldovenesc, Vrancei, Tigheciului, Brodniciilor, Boholovenilor și unitățile politico-administrative din Dobrogea – Sața, Sestlav, Tatos.

Formațiunile prestatale de la sud de Carpați sunt organizatela sfârșitul secolului al XIII-lea și începutul secolului al XIV-lea într-o singură unitate administrativ-politică sub numele de Țara Românească, iar în estul Carpaților Orientali s-a consolidatstatul feudal centralizat Moldova (1359).

Din rațiuni politice și militare în Moldova și din considerente de ordin mai mult geografic în Țara Românească, în cadrul celor două state au fost delimitate mai multe regiuni (provincii istorice), ca unități administrativ-teritoriale, și anume în Moldova: Țara de Sus și Țara de Jos, Bucovina și Basarabia, iar în Țara Românească: Oltenia și Muntenia. În Transilvania existau cele patru mari regiuni: Transilvania,

⁶ Dacia se mărginea în nord cu SarmaDacia se mărginea în nord cu Sarmația (regiunea dintre Vistula și Don), cu teritoriile din lungul râului Tisa la vest și fluviul Dunărea la sud.

Maramureșul, Crișana și Banatul – acestea au continuat politica vechilor voievodate românești. În Dobrogea a existat până la începutul secolului al XV-lea o largă autonomie administrativă.

2.2. APARIȚIA PRIMELOR JUDEȚE

În secolele XIV și XVI sunt cunoscute ținuturile și ocoalele pentru Moldova și județele pentru Țara Românească, unități teritoriale prin care se asigura administrarea sub control domnesc⁷.

Paralel cu asemenea forme teritoriale, exista și o organizare proprie a orașelor și târgurilor care aveau o relativă autonomie reprezentată de obști ale târgoveților (soltuz sau voit) ori de sudiți și pângari (sfetnici bătrâni de regulă)⁸.

Este cunoscut că subdivizarea unei țări în „unități” regionale se realizează în mod normal, pentru scopuri administrative, de dezvoltare și posibilitatea guvernării. În acest scop sunt promovate diferite forme teritoriale. În cazul României formele teritoriale de bază au fost și sunt județele.

Județele (sau *judicii*) ca unități politico-administrative, conduse de un *jude* (cuvânt la bază latinesc) sunt atestate începând cu secolul al XIV-lea, când sunt menționate primele județe la sud de Carpați: Jaleș (1385), Motru (1415), județul de Baltă (1444), Ilfov (1482) ș.a.

Noțiunea de județ s-a nuanțat la nivelul provinciilor istorice.

În Moldova s-au dezvoltat același fel de formațiuni politico-administrative, care erau însă numite ținuturi.

După secolul al XII-lea, Transilvania este împărțită în *comitate*, acum apărând și *scaune* secuiești. Deși populația românească era majoritară și cele mai multe sate erau formate din români, administrația maghiară extinde comitatele și scaunele în locul cnezatelor, voievodatelor și ducatelor. S-a ajuns la o structură unitară mai ales după unirea Țărilor române, la 1601 sub Mihai Viteazul.

Semnificativ, pentru afirmarea spațiului unitar românesc sunt lucrări ale sec. XV-XVII, secole care constituie pentru poporul nostru o perioadă de culminare politică marcată de domnitori ca Mircea cel Bătrân, Matei Corvin, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, epocă ce a favorizat renașterea studiilor geografice și istorice, în general.

Multe din scrierile acestei perioade se referă direct la realitățile spațiului românesc. Din această perioadă reținem scrierile lui Aeneas Sylvius Piccolomini (secretar al regelui Frederic al III-lea) în care găsim multe aspecte care concretizează consemnarea în timp, în conștiința neamurilor, a unităților teritoriale a vechii Dacii. Găsim în operele lui Piccolomini însemnări de valoare incontestabilă asupra regiunilor din zona Dunării inferioare și îndeosebi asupra spațiului montan românesc. Piccolomini dă dealfel, după informațiile antice, o primă scriere unitară asupra întregului spațiu al vechii Dacii. Ca și Piccolomini, un alt reprezentant al culturii secolelor XV-XVI, Sebastian Münster prezintă ținuturile românești aflate în locul Daciei, respectiv „Vlachia magna, Moldavia, Septemcastra Transilvania”. Deci o veritabilă structură administrativ-politică unitară.

Münster prezintă de asemenea „elementul etnic unitar” al marilor unități politice ale României de astăzi.

Deosebită valoare științifică o au observațiile învățatului italian Giovanio Antonio Magini (sec XVI) care poate fi apreciată pentru cea mai concludentă caracteristică istorico-geografică asupra întregului spațiu unitar românesc de astăzi. Magini atestă totodată fondul etnic românesc, amintind și de populațiile alogene. El amintește de *seyculi* care s-au așezat în *șapte centre libere*⁹.

Cartograful Jacobo Castaldo, unul din cei mai mari cartografi din Veneția, a realizat în anul 1584 o hartă sub denumirea de „Romaniae” (quae olim Tracia dicta) în care este expresiv reliefat spațiul carpato-pontic. Este o hartă care dă expresia unei realități intrată de mult în conștiința popoarelor și evidențiază unitatea și armonia pământului românesc. Ea întrunește laolaltă cele trei Valahii, adică cele trei provincii românești, redate distinct prin conținut și semne cartografice, respectiv Valachia (pentru țara Românească), Valachia Interior (pentru Transilvania) și Moldova (pentru Moldova).

Cartograful venețian vede astfel teritoriul celor trei provincii românești într-o unitate omogenă în cadrul spațiului cunoscut în vremea aceea sub denumirea de „Romaniae”.

Castaldo individualizează spațiul carpato-dunărean și pontic atât prin denumirea comună, cât și prin grafică. Pe marginile nord-vestice și vestice ale Valachiei Interior este înscris cu grafie majusculă „Hvngariae Pars”, în est „Pontus Euxinus”, iar în sud-vest „Maris Adriatici Pars”.

Primele hărți care utilizează informațiile cartografice autohtone sunt harta Transilvaniei a lui J. Honterus (1532) și Harta Moldovei a lui G. Reischersdörfer (1541).

Date importante cu privire la împărțirea administrativ-teritorială pentru secolele XVII și XVIII sunt oferite de stolnicul Constantin Cantacuzino în „Harta Țării Românești” (1700) și de Dimitrie Cantemir în „Descriptio Moldaviae” (1716).

Țara Românească (Muntenia) era împărțită politico-administrativ în județe, orașe, sate și cetăți, multe din cele 17 județe păstrându-și denumirea și în prezent (ex.: Argeș, Buzău, Dâmbovița, Ialomița, Mehedinți, Prahova etc.).

În ceea ce privește *Moldova*, aceasta era divizată în trei mari părți, respectiv *Moldova Inferioară sau Țara de Jos* (alcătuită din 12 ținuturi: Iașilor - unde era și scaunul țării - cu reședința la Târgu Frumos; Romanului - cu scaunul la Roman; Vasluiului - cu reședința la Vaslui; Tutovei - cu reședința la Bârlad; Tecuciului - cu reședința la Tecuci; Putnei - cu centrul la Focșani; Covurlui - cu scaunul la Galați; Fălciului - cu scaunul în târgul Fălci; Lăpușnei - cu scaunul în târgul Lăpușnei, aici aflându-se și târgul

⁷ În sec. XIII și XV erau cunoscute 7 comitate ale Transilvaniei (Solnocul Inferior, Dăbâca, Cluj, Turda, Târnava, Alba și Hunedoara). Erau de asemenea cunoscute comitatele apusene (Satu-Mare, Crasna, Solnocul de Mijloc și cel Exterior, Bihor, Zarand, Arad, Comitatul Maramureșului și Comitatul din Banat).

⁸ Este o veche formă de conducere a obștii rurale, peste care s-au suprapus formele orășenești.

⁹ De fapt aceleași centre sunt consemnate de Jacobo Castaldo prin expresia „7 pagi siculi”.

Chișinău; Orheiului - cu reședința la Orhei; Sorocăi - cu reședința în cetatea Soroca); *Moldova Superioară sau Țara de Sus* (alcătuită din 7 ținuturi: Hotinului cu reședința în cetatea Hotin; Dorohoiului - cu reședința la Dorohoi; Hârlăului cu scaunul la Hârlău; Cernăuților cu scaunul la Cernăuți; Neamțului cu scaunul în cetatea Neamț; Suceava cu scaunul la Suceava și Bacăul cu scaunul la Bacău); *4 ținuturi la nord de gurile Dunării* (Bugeacul cu târgurile Căușani și Tobag; Cetatea Albă, cu scaunul numit de români „Cetatea Albă”, iar de leși „Biograd”; Chitici cu scaunul în cetatea Chilia și Ismail cu scaunul în cetatea Ismail).

Pentru secolul al XIX-lea, Harta Rusă (1835) consemnează 18 județe în Muntenia și 16 ținuturi în Moldova iar „Analele Statistice ale României” înregistrează pentru a doua jumătate a secolului al XIX-lea satele, orașele și populația pe plăși și județe, oferind astfel o imagine completă asupra populației și așezărilor din România, după unirea Munteniei cu Moldova.

Prima încercare prin lege de organizare administrativ teritorială a spațiului geografic românesc (de fapt cel mai vechi proiect de descentralizare administrativă pe teritoriul țării) a fost făcut în anul 1862, după unirea Țării Românești cu Moldova, proiect ce nu a fost pus în aplicare.

Formarea statului național unitar român în anul 1918 cu o nouă structură social-economică și politică, a impus reorganizarea administrativă a țării, în acest mod în 1926 s-a ajuns la înființarea a 71 de județe împărțite în plăși, care coordonau întreaga activitate a teritoriilor respective.

După anul 1918 s-a realizat o rearondare a unităților administrative. Astfel, în urma organizării administrativ-teritoriale din 1926, au rezultat 71 de județe grupate în 10 ținuturi alcătuite din 429 plăși, 173 orașe, 105 comune suburbane și 14.602 sate. Ulterior, ținuturile au fost desființate, nefiind viabile.

În anul 1929, prin “legea pentru organizarea administrațiunii locale” s-au înființat, cu caracter facultativ, regiunile.

Cele șapte regiuni: București, Cluj, Timiș, Craiova, Chișinău, Iași și Cernăuți – au fost înlocuite câțiva ani mai târziu, în anul 1938, în ținuturi: Someș, Mureș, Timiș, Olt, Bucegi, Dunărea de jos, Marei, Nistru, Prut și Suceava. Aceste ținuturi cuprindeau între limitele lor 4-10 județe.

Județele contemporane cu întemeierea statelor românești au avut o continuitate neîntreruptă de-a lungul secolelor, cunoscând însă modificări ca număr, limite, nume și funcții îndeplinite. În acest mod, au fost ținutul în Moldova, comitatul, districtul sau scaunul în Transilvania, termeni care se generalizează în Țara Românească și Moldova.

Constituindu-se inițial din “asociațiuni” de 6 state situate în lungul unor râuri sau în jurul unor centre urbane importante, județele au preluat, în general numele acestora: Olt, Prahova, Buzău, Ialomița, Argeș, Crasna, Tîrnava, Putna, Troțuș etc. sau Arad, Cluj, Alba, Iași, Bacău, Neamț, Făgăraș etc.

Organizarea administrativă din anul 1950 și perfecționările aduse până în anul 1968 – au fost necesare pentru punerea de acord cu schimbările intervenite în dezvoltarea forțelor de producție și în repartizarea lor geografică, cu modificările care s-au produs în structura populației.

Acum s-a adoptat principiul organizării teritoriului pe baza a două verigi intermediare – raionul și regiunea.

În anul 1950 s-au creat 28 de regiuni și 177 de raioane – care reprezentau unități teritoriale operative pentru perioada respectivă (fig. 13).

În anul 1968 se revine la organizarea pe județe, orașe și comune. Teritoriul româniei, era astfel organizat în 41 județe, 236 orașe, 135 comune suburbane, 2705 comune și 13124 sate. Această organizare, cu mici modificări se menține până la recensământul din 1992 când existau: 41 județe, 261 orașe, 2 688 comune și 12 999 sate.

Din anul 1992 și până în anul 1997 s-au realizat unele îmbunătățiri (de exemplu înființarea județului Ilfov) în organizarea administrativ teritorială a României prezentându-se astfel: 42 județe, 261 orașe, 13095 sate, iar în prezent numărul orașelor se ridică la 313 și în jur de 13090 sate.

Dimensionarea spațială a județelor a fost făcută în funcție de posibilitățile oferite de rețeaua căilor de comunicații pentru facilitarea legăturilor cu centrele județene, orașele sau centrele rurale polarizatoare, de condițiile oferite pentru reorganizarea activităților culturale și sociale. S-a urmărit în același timp - crearea unor condiții optime în ceea ce privește conviețuirea și activitatea diferitelor naționalități pe teritoriul unor județe ale țării.

2.3. CRITERIILE DE BAZĂ ALE ORGANIZĂRII ADMINISTRATIV-TERITORIALE ACTUALE

În organizarea teritoriului României s-a folosit experiența trecutului și s-a ținut cont de cerințele

actuale și de perspectivă ale dezvoltării țării. În prezent (2004) teritoriul României cuprinde 41 de județe, un oraș (București) asimilat județului, 313 orașe, 2618 comune cu 13090 sate¹⁰ (fig. 14). Teritoriul României este deci organizat în unități administrativ-teritoriale: județul, orașul și comuna.

Județul este alcătuit din orașe și comune - unități de bază ale organizării administrativ-teritoriale a țării – în funcție de condițiile geografice, economice și social – politice, etnice și de legăturile culturale și tradiționale ale populației.

Orașul este centrul de populație mai dezvoltat din punct de vedere economic, social-cultural și edilitar-gospodăresc. Orașele care au un număr mai mare de locuitori, o însemnătate deosebită în viața economică, social-politică și cultural-științifică a țării sau care au condiții de dezvoltare în aceste direcții sunt organizate ca municipii. Orașele în care își au sediul organele de conducere ale județului, sunt orașe – reședință.

Comuna este unitatea administrativ-teritorială care cuprinde populația rurală unită prin comunitate de interese și tradiții, fiind alcătuită din unul sau mai multe sate, în funcție de condițiile economice, social-culturale, geografice și demografice. Prin organizarea comunei se asigură dezvoltarea economică, social-culturală și gospodărească a localităților rurale. Satul în care își au sediul organele de conducere ale comunei sunt sate –reședință.

Orașele și comunele care, datorită condițiilor climaterice, hidrologice sau așezării lor, prezintă importanță pentru ocrotirea sănătății și asigurarea odihnei cetățenilor, sunt organizate ca stațiuni balneoclimaterice.

În organizarea teritoriului României se ține cont de analiza factorilor naturali, economici, demografici și tehnici, a intercondiționării acestora pe ansamblul teritoriului țării și pentru fiecare zonă în parte.

a) Criteriul complexității a dat posibilitatea ca în organizarea județelor, municipiilor, orașelor și comunelor să se țină seama de condițiile economice, social-politice și geografice concrete, inclusiv aspectele privind componenta națională a populației, legăturile culturale tradiționale, perspectivele pe care le au diferitele zone și localități, potrivit dezvoltării țării în ansamblu. În cadrul abordării complexe, un rol important l-a avut criteriul omogenității naturale și social-economice.

Cuprinzând un teritoriu mai mic decât al fostelor regiuni, județele actuale au un cadru variat, cu elemente ce se asociază și se complimentează favorabil. Ele dispun de o gamă relativ variată de resurse naturale și de valori turistice care împreună cu elementele de peisaj, de-a lungul veacurilor și cu obiectivele antropice fac din ele unități teritoriale complexe, viabile, le oferă mari posibilități pentru o dezvoltare economică și social-culturală complexă.

b) Reședințele de județe au fost selectate, de regulă, după criteriul centralității, urmărindu-se ca acestea să ocupe, pe cât posibil, o poziție geografică centrală, pentru a înlesni legăturile cu toate localitățile din cuprinsul județului. Pentru o mai bună și mai lesnicioasă legătură cu toate centrele județului, cât și datorită necesității dezvoltării lor mai puternice, reședințele județelor au o poziție centrală.

În concordanță cu acest criteriu, o serie de orașe de mărime mijlocie și mai puțin dezvoltate sub raport economico-social, au fost preferate pentru poziția lor centrală în cadrul teritoriului, ca reședințe de județ, beneficiind astfel de o dezvoltare corespunzătoare.

c) Criteriul istoric s-a constituit, de asemenea, printre criteriile de bază ale delimitării județelor, mai puțin în delimitarea unor județe din spațiul montan (îndeosebi în Carpații Meridionali și Occidentali). El se regăsește în delimitarea unor vechi județe și în denumirea lor.

În denumirea județelor s-a ținut astfel seama atât de tradițiile istorice, cât și de semnificațiile contemporane ale unor zone și orașe determinate de dezvoltarea economică și social-culturală.

Adoptarea unor asemenea criterii asigură un acord deplin în organizarea administrativ-teritorială și schimbările calitative intervenite în dezvoltarea social-economică a țării, asigură condițiile pentru ridicarea rolului și sporirea atribuțiilor orașelor și satelor. S-au creat condițiile obiective pentru amenajarea teritoriului și localităților, pentru transformarea tuturor orașelor și comunelor în puternice centre economice, sociale și culturale. Pe de altă parte, s-au redus considerabil verigile intermediare, realizându-se apropierea conducerii centrale de unitățile de bază.

Organizarea administrativ-teritorială a României

¹⁰ În afară de satele componente și aparținătoare orașelor.

Județul	Suprafața km ²	Nr. orașelor și municipiilor	din care: municipii	Nr. de comune	Nr. de sate
România (total)	238391	265	84	2688	13094
Alba	6242	11	3	65	656
Arad	7754	8	1	67	273
Argeș	6826	6	3	93	577
Bacău	6621	8	2	79	490
Bihor	7544	9	1	86	435
Bistrița-Năsăud	5355	4	1	53	235
Botoșani	4986	4	2	68	336
Brașov	5363	9	2	43	150
Brăila	4766	4	1	39	140
Buzău	6103	4	2	81	482
Caraș-Severin	8520	8	2	69	287
Călărași	5088	5	1	48	160
Cluj	6674	6	4	74	420
Constanța	7071	11	3	54	189
Covasna	3710	5	1	34	122
Dâmbovița	4054	6	1	76	361
Dolj	7414	5	2	94	380
Galați	4466	4	2	56	180
Giurgiu	3526	3	1	46	166
Gorj	5602	7	1	63	414
Harghita	6639	9	2	49	236
Hunedoara	7063	13	5	56	458
Ialomița	4453	4	3	49	130
Iași	5476	4	2	85	420
Ilfov	1583	1	0	38	103
Maramureș	6304	8	2	62	226
Mehedinți	4933	5	2	59	344
Mureș	6714	7	4	90	486
Neamț	5896	4	2	70	347
Olt	5498	7	2	94	378
Prahova	4716	14	2	86	405
Satu Mare	4418	4	2	56	226
Sălaj	3864	4	1	55	281
Sibiu	5432	9	2	53	173
Suceava	8553	8	4	90	396
Teleorman	5790	5	3	83	231
Timiș	8697	7	2	75	317
Tulcea	8499	5	1	43	133
Vaslui	5318	4	3	71	456
Vâlcea	5765	8	2	77	564
Vrancea	4857	5	1	59	331
Mun. București	238	1	1	0	0

TEMA 3: POPULAȚIA

3.1. FAVORABILITĂȚI ISTORICO – GEOGRAFICE ÎN PROCESUL DE UMANIZARE

Repartizarea geografică a populației României și a resurselor de muncă a fost influențată, într-o mare

măsură, de armonia reliefului, de factorii pedoclimatici, de extinderea fondului agricol și forestier, de prezența rețelei hidrografice și a surselor de apă subterană, ușor de amenajat și utilizat, precum și de bogățiile subsolului care toate conjugate au constituit, în decursul istoriei multimilenare a poporului român, suportul de totdeauna al creșterii economice și demografice.

Distribuția unităților de relief în cercuri concentrice și în trepte din ce în ce mai joase, începând cu munții și terminând cu câmpiile, dau întregului teritoriu național al României caracterul unui bastion, în centrul căruia se află Depresiunea intercarpatică a Transilvaniei. Unitățile carpatice și circumcarpatice (Subcarpații, dealurile, podișurile, câmpiile) alcătuiesc un tot unitar, respectiv teritoriul României. Spațiul carpato-dunărean se detașează prin trăsăturile lui, de oricare formație teritorială. Nicăieri nu vom găsi o asemenea arhitectonică, pe care o formează coroana unitară de munți - Carpații Orientali, Meridionali și Occidentali. Nicăieri nu vom întâlni o arie atât de restrânsă, un asemenea mozaic, o asemenea combinație complexă de forme echilibrate proporțional care să ofere posibilități optime de populare.

3.2. FAZELE DE POPULARE ÎN SPAȚIUL CARPATIC, DUNĂREAN ȘI PONTIC

3.2.1. Umanizarea spațiului în perioadele premergătoare epocii fierului

Urme ale umanizării spațiului actual al României sunt încă din Paleolitic 600000 î.Hr. - 10000 î.Hr.). În acest cadru general distingem o perioadă veche (600000 - 480000 î.Hr.) care se detașează prin urme materiale ale cetelor nomade de hominizi, culegători și vânzători, așa cum sunt „unelte de prund” (vetre de foc, așchii de silex, toporașe de mână), descoperite în zona Slatina, în Valea Dârjovului. Poate fi de asemenea individualizată perioada clactoniană (540000 - 150000 î.Hr.) care este deplin atestată de numeroase unelte descoperite în Moldova, la Mitoc - Prut și în depunerile interglaciare Riss-Würm din Valea Lupului (județul Iași).

Paleoliticul mijlociu (150000 - 100000 î.Hr.) este reprezentat de Homo primigenius descoperit în peșterile de la Baia de Fier (jud. Gorj), Ohaba-Ponor (jud. Hunedoara), Ripiceni (jud. Botoșani), perioadă distinsă în principal prin ocupațiile legate de vânzătoare și prin unelte corespunzătoare (unelte ascuțite - vârfuri și răzuitoare - vatra de foc dublu).

Paleoliticul superior (100000 - 10000 î.Hr.), afirmat prin Homo sapiens fossilis, se distinge printr-o cultură materială mai extinsă (tehnica lamelară și folosirea focului). S-au descoperit numeroase urme de ateliere de cioplire a opalului (Iloșanel, județul Bihor), o mare varietate de unelte (Peștera de la Cioclovina, județul Hunedoara; Peștera, județul Brașov; Ceahlău, județul Neamț ș.a).

Mezoliticul (10000 - 5000 î.Hr.), caracterizat printr-un climat preboreal, recunoscut prin Homo sapiens recens, se diversifică în azilian (10000 - 8000 î.Hr.) marcat prin urmele din peștera de la Băile Herculane și în swiderian (9000 - 6000 î.Hr.) recunoscut prin urmele materiale din Munții Ceahlău; ambelor subdiviziuni le sunt caracteristice progresele în folosirea uneltelor cioplite și descoperirea arcului cu săgeată.

Neoliticul (5500 - 1900 î.Hr.) se extinde mult teritorial. Omul se desprinde de peșteră și își construiește locuințe cu vetre de foc. Populațiile sunt eterogene și cu elemente aparținând triburilor de păstori. De aceea, acestei epoci îi sunt specifice: cultura primitivă a plantelor, domesticirea animalelor, frecvențele unelte din piatră șlefuită, ceramica diversificată. Culturile materiale care caracterizează neoliticul sunt: cultura de Criș care acoperă majoritatea teritoriului României, culturile de Turda și Tisa în vest, Hamangia în Dobrogea, culturile Vadastra și Boian în sud, cultura Cucuteni în est.

Neoliticul târziu (2800 - 1900 î.Hr.) se distinge prin așezări întărite, unelte din silex și piatră precum și prin prezența unei bogate ceramici (Petrești, Cucuteni, Ariușd și Gumelnița). În această perioadă se perfecționează uneltele, meșteșugul casnic al olăritului, se introduce grâul (Triticum monococcum) în culturi, se domesticesc animale (Ovis aries, Bos taurus L., Capra gircus L., Sus scrofa L.), se folosește plugul cu brăzdar din corn de animale (atelier la Verbicioara).

În perioada următoare, neolitic-bronz, începe procesul de indoeuropeanizare (Neoliticul târziu 1900 - 1700 î.Hr.).

Epoca bronzului (1700 - 800 î.Hr.) este marcată de fortificații pe înălțimi, cetăți de pământ (Mediaș, Sighetul Marmăției) și ateliere metalurgice (Uioara pe Mureș, Otomani, Periam, Monteoru).

Epoca fierului (700 - 100 î.Hr.) în care se înscrie perioada traco-geto-dacică (900 - 100 î.Hr.) este marcată de însemnate progrese în diverse ramuri ale producției și ca urmare prin remarcabile mutații în organizarea rețelelor de localități. În epoca fierului locuitorii carpato-dunăreni-pontici încep să fie cunoscuți

sub numele de geți și de daci. Daco-geții, populația de bază, reprezintă o ramură nordică a populațiilor trace, caracterizați de Herodot „cei mai viteji și mai dreپți dintre traci”.

3.2.2. Perioada traco-geto-dacică

Evoluția populației traco-geto-dacică este relativ mai evident atestată în perioada epocii fierului și în cele următoare. După diferite izvoare, populația Daciei preromane și romane, destul de numeroasă pentru acea perioadă, se apreciază la circa 500.000 locuitori (secolul IV î.Hr. după Strabo) sau circa 1.500.000 locuitori; Vasile Pârvan apreciază populația Daciei la 1.250.000 locuitori. Se afirmă un proces continuu de îndesire și statornicie, cu multiple îndeletniciri de valorificare a resurselor (începuturile metalurgiei fierului) și cu legături active de schimburi cu vecinătățile.

Cercetările recente scot în evidență procesul de constituire a neamurilor tracice, precum și a celui de individualizare a geto-dacilor ca ramură nord tracică. Specifice epocii metalelor sunt descoperirile arheologice din Subcarpații Getici (Drăgoiești, Telești-județul Gorj), Oarța (Maramureș), Suciul de Sus (județul Satu Mare), Năieni (județul Buzău), Boiu (județul Hunedoara), Teleac (județul Bihor), Rudeni (județul Argeș).

3.2.3. Perioada geto-dacică

În perioada geto-dacică, așezările se organizează treptat în sate sau așezări protourbane. În cadrul acestora se desfășoară activități remarcabile, ca albinăritul în Oltenia și prelucrarea metalelor sub formă de podoabe.

Carpații erau cunoscuți și folosiți de daci, care aveau cetăți și desfășurau o activitate de organizare și consolidare a puterii „munți întăriți cu ziduri” (Dio Cassius). Dacii locuiau toată zona carpatică și duceau o viață sedentară multimilenară de agricultori și crescători de vite, se ocupau cu păstoritul și meșteșugurile. Ei își meritau pe deplin calificativul dat de Columella „quibus dam nationibus frumenti expertibus” - foarte pricepuți în agricultură. Sunt cunoscute de asemenea legăturile comerciale ale populațiilor dacice cu lumea sudică greacă, drumurile între ariile centrale dacice și regiunile mărginașe sau cu lumea exterioară. Din Carpați, coborau pe râurile din bazinul Argeșului, prin Codrii Vlăsiei un drum al codrului ce ducea dincolo de Dunăre și un drum al stepei care străbătea întinsurile Bărăganului pe cursul Ialomiței, apoi peste Dunăre, prin mijlocul Dobrogei până la Marea Neagră. Drumul Siretului era de asemenea una din căile cele mai acceptabile, ce una prin drumurile din Carpați, de pe Valea Oituzului și Trotușului, centrul coroanei montane, cu gurile Dunării și Marea Neagră.

Când soldații din expediția lui Darius au poposit în Dobrogea de astăzi, iar mai târziu când au trecut Dunărea, au întâlnit o populație numeroasă, orașe, culturi agricole cu rod bogat, o lume deci nebănuită. Povestind întâmplările lui Darius (fiul lui Hystaspes), Herodot (circa 525 - 485 î.Hr.) arată că înainte de a ajunge la Istru, Darius “birui mai întâi pe geții care se cred nemuritori... cei mai viteji și mai dreپți dintre traci”. (Avem în acest izvor de istorie, geografie și etnografie una din cele mai sigure atestări ale populației autohtone din părțile sud-estice ale Daciei - „geții”.)

Cele mai numeroase informații referitoare la perioada geto-dacică le avem din numeroase mărturii, puse recent în valoare, în așezările umane din Oltenia (Coțofenii din Dos, Bizdina), Transilvania (Căpâlna, Racoș, Cugir, Costești, Sarmizegetusa), Banat (Stânca Liubcovei), Dobrogea (Independența și Satu Nou), Moldova (Bunești, Ciurca, Căndești Badu, Răcătu) și Muntenia (Grădiște, Crăsani, Sprâncenata).

Este vorba despre așezări cu nivel cultural-economic înalt, specific mai ales perioadei lui Burebista și Decebal, unele dintre acestea aveau ziduri de apărare din piatră și cărămidă. Mărturiile arheologice sunt completate de scrieri contemporane sau înregistrări cartografice.

Este clar deci că în timpul în care semnițele germanice își duceau viața în pădurile din mijlocul și marginea nordică a Europei, locuitorii de la Dunărea de Jos aveau sate, orașe, negoț, monedă (întâi străină apoi monedă proprie) și exportau cereale spre Marea Egee, primind în schimb produsele mai fine ale industriei mediteraneene.

Este vorba de un alt atribut al trăinicieii poporului nostru prin înaintașii săi, de recunoașterea unei civilizații materiale înaintate. Prin asemenea civilizație, statul (superior oricărei alte formațiuni europene) poate fi considerat drept „singura putere europeană capabilă de a ține cumpăna Imperiului roman”¹¹, re-

cunoscută și localizată într-un spațiu (cum am zice astăzi) de o anumită semnificație geopolitică.

Localizarea dacilor o găsim pentru prima oară confirmată în comentările din *Bello Gallico* ale lui Caius Cezar (102 - 44 î.Hr.) în care se arată că „Pădura Hercyniae” se întindea „în linie dreaptă”, paralel cu Dunărea, până la hotarele dacilor și anarților (ad fines Dacorum et Anartium).

Marele geograf, istoric și etnograf Strabo (circa 63 î.Hr. - 19 d.Hr.) subliniază personalitatea marelui rege geto-dac Burebista (circa 88 - 44 î.Hr.), „cel dintâul și cel mai puternic dintre toți regii care au domnit vreodată peste Tracia”, și precizează faptul că dacii și geții reprezentau aceeași populație prin unitatea lor etnică și de limbă: „Geții sunt cei care se întind spre Pont și spre răsărit, iar dacii cei care locuiesc în partea opusă, spre Germania și izvoarele Istrului”¹². Asemenea izvoare dovedesc incontestabil faptul că teritoriul actual al României a fost locuit din vechime de o populație unitară și omogenă, permanentă și constantă, într-o invariabilă unitate teritorială, etnică și lingvistică. Atestările de la Histria, Callatis, Argamum, Albești din Dobrogea reafirmă legăturile reciproce statornicite în întreg teritoriul carpatic dintre Carpați și Dunăre, dintre Carpați și Pontul Euxin, între populația autohtonă și grecii stabiliți în zona getică a litoralului de vest al Mării Negre. Este limpede faptul că strămoșii noștri - dacii și geții - erau numeroși și bine înrădăcinați încă din sec. al VI-lea î.Hr., atât în cetatea carpatică, cât și la șes, în lunca Dunării și țărmurile Pontului, dominând ținuturile carpatice și circumcarpatice.

Într-adevăr, înaintașii noștri erau destul de numeroși. În scrierile vremii se arată că în timp ce Roma stăpânea (anul 513) doar câteva sate de pe malul stâng al Tibrului (suprafață apreciată la mai puțin decât Depresiunea Bârsei), înaintașii noștri formau deja un neam mare și puternic capabil să înfrunte încercările de cucerire ale unor puternici monarhi ai Asiei. Geții, stăpâni ai malurilor Dunării erau astfel apreciați „cei mai viteji și mai dreپți dintre toți Tracii”¹³.

Lată de ce Dacia era considerată „singura putere europeană capabilă de a ține cumpăna Imperiului roman”.

Antichitatea apreciază drept o caracteristică unică pentru acea vreme pietatea geților și cultura înaintată.

Despre pietate au scris Strabo și Socrate, relevând faptul că Zamolxe predica doctrina mult mai subtilă, că numai sănătatea sufletului poate asigura sănătatea și frumusețea corpului, deci ceva mult mai profund decât „mens sana in corpore sano”.

Strabo menționează că în Carpați, ar fi fost un „munte sfânt” (muntele Cogaeonum), la poalele căruia curgea un râu prin fața unei peșteri (probabil Peștera lalomcioara).

Însăși Dunărea era socotită de daci fluviu sfânt, precum era și este Gangele pentru indieni.

Acuratețea morală și spirituală ne face să ne însușim aprecierea că prin înaintașii noștri am fost creștini înainte de creștinism.

Gradul de civilizație al strămoșilor noștri era întregit de o înaintată cultură materială și strategică.

Înscrierea pe hartă a localităților atestate arheologic din timpul statului centralizat al lui Burebista, demonstrează faptul că geto-dacii, fie ei plugari, agricultori, podgoreni, păstori sau mineri, stăpâneau cununa Carpaților cu imensa lor arie interioară (Depresiunea intracarpatică a Transilvaniei), dealurile și șesurile legate de munți și de Dunăre, precum și de poarta Pontului Euxin - în fața căreia au opus rezistență vestitelor expediții dezlănțuite de la Darius și până la Filip, Alexandru și Lysimah.

Prin poziția geografică, nivelul de dezvoltare și organizare, Dacia constituia, cu mult înainte de ocuparea acesteia de către romani, o puternică fortăreață în această parte a Europei, o impunătoare forță dunăreană, iar mai târziu un incontestabil avanpost în fața stepelor nordice ale Mării Negre și Mării Caspice.

Se desprinde cu claritate faptul că în momentul de culminare a dacismului, în perioada lui Burebista și Decebal, când autohtonii țărilor carpatice prezentau singura putere europeană capabilă de a se măsura cu Imperiul roman, stăpânirea dacică cuprindea întreg spațiul carpatic sud-estic și bazinul inferior al Dunării până la țărmul mării.

Dacia carpatică și Dacia pontică, formau o unitate organică apărută, cum spune Strabo, de armate care se ridicau până la 200 000 luptători.

3.2.4. Perioada daco-romană

¹¹ *Istorie* (IV.93)

¹² Simion Mehedinți, *Vechimea poporului român*, Buc., 1924, pag. 13.

¹³ *Geographia* (VII, 3, 12, 304).

Perioada daco-romană este o perioadă îndelungată, în care populației autohtone, geto-dacii, i se adaugă un puternic strat de populație romană. Mărturiile arheologice recente de la Ulpia Traiana, Sarmizegetusa, Porolissum, Micia, Sucidava, Romula, Trophaeum Traiani, atestă evoluția așezărilor umane - a celor rurale și villaelor romane - pe trepte superioare caracteristice vieții urbane.

Donaris, mai apoi Danubius, recunoscut deja în negoțul cu lumea apuseană „se întregește” cu Istrosul (cunoscut în bazinul estic prin relațiile cu lumea greacă) într-o magistrală fluvială dotată cu flote speciale. Se circula intens prin trecătorile și pasurile din munți, atât în interesul schimburilor economice, al exploatărilor resurselor solului și subsolului, cât și al apărării. Apar astfel numeroase castru militare, multe dintre ele rivalizând așezările umane sau generând altele noi, cum sunt cele de la Porolissum, Napoca, Potaisa, Apulum ș.a.

Podișul Transilvaniei, Munții Apuseni și sud-estul Carpaților Meridionali se afirmă prin funcții ca veritabile arii și axe de polarizare social-economice, atât spre vest și sud, cât și spre est. Intră în plină activitate economică drumuri ca cele ale Oituzului (castrul de la Poiana) și Trotușului, orientate, în principal spre cotul mare al Dunării (castrul de la Barboși) și apoi spre gurile Dunării până dincolo de Tyras.

În acest teritoriu carpato-dunăreano-pontic, conviețuirea daco-romană își afirmă superioritatea față de oricare dintre formațiunile teritoriale politice ale vremii. În acest cadru teritorial, social-politic, economic și cultural avea să se desfășoare amplul proces de etnogeneză al românilor.

Informațiile social-economice, care arată și atestă cu certitudine prezența populației autohtone daco-getice și a unor numeroase așezări umane prezente în întreg ținutul carpatic, dunărean și pontic, reliefează totodată marele rol pe care l-a avut această populație ca principal factor de muncă în timpul ocupării Daciei de către romani. Expansiunea romană, conviețuirea daco-romană, cu multiplele ei forme, demonstrează faptul că poporul geto-dacic și în general tracii din stânga Dunării nu au dispărut o dată cu desființarea statului și cu dispariția lui Decebal, în anul 106 d.Hr. Secolele următoare atestă un proces activ de etnogeneză a românilor.

Faptele expuse dovedesc cu prisosință că poporul nostru este de sorginte geto-dacă, fiind unul din cele mai vechi popoare ale Europei.

Altoirea romană nu a decimat substratul vechi, care durează atât după colonizarea Daciei, cât și după Aurelian.

3.2.5. Perioada de afirmare a procesului de etnogeneză a românilor

Continuitatea dacică în epoca romană (sec. II - III d.Hr.) este expresiv ilustrată de cercetările arheologice, din ultima vreme, efectuate în județele: Dolj (Lăcusteni), Mureș (Lechința, Cuci), Sălaj (Panic), Timiș (Hodeni), din necropolele carpice din Moldova (Poieniști, Damieniști, Podeni) și București-Militari.

Harta principalelor așezări, atestate pe teritoriul Daciei (până în secolul al VI-lea d.Hr.), reliefează câteva arii de intensă populare, specifice zonei central-carpatică. Dintre acestea se remarcă:

- a) zona Munților Apuseni și regiunile aferente;
- b) zona Bistra - Timiș - Dunăre;
- c) culoarul Oltului (pe toată întinderea lui);
- d) culoarul dunărean (cu intensificări vizibile în zona Banatului, Olteniei, Bărăganului și Dobrogei);
- e) zona est-carpatică, a podișului și câmpiei Moldovei.

În cadrul acestor arii sunt recunoscute așezări ca cele de la Budureasca, Sirna, Ciresanu, Târgușor, Boldești, Grădiștea (Prahova), Sighișoara și altele, așezări purtătoare a unor importante mărturii arheologice specifice sec. IV - VI.

În secolele următoare anului 271, populația autohtonă dezvoltă mai departe aceeași formă de organizare social-politică, respectiv obștea teritorială. Este vorba de formațiuni puțin dimensionate prezente pe văile apelor, în zona de contact fizico-geografic, în apropierea bălților și lacurilor din câmpie, pe întreg cuprinsul carpatic, dunărean și pontic. Pentru organizarea rurală, se păstrează și astăzi denumirea de sat (de la latinescul *fossatum*), iar din vremuri preromane, termenul de cătun (cătunean - sătean), apoi cel de cetate (*civitas*) poate chiar târg (de la *troc* - *torquai* - *torgovat*, târg). Termen ca cel de *urbus*, *oppidum*, *pagus*, *vicus*, poate tocmai datorită disfuncționalităților a dispărut.

Obștile teritoriale, provenite din comunități gentilice, persistente pe teritoriul țării noastre, de la triburile dacilor liberi și până la întemeierea statelor feudale, sunt elemente care dovedesc permanența și continuitatea poporului român ca popor unitar, popor așezat în teritoriul său strâns legat de pământ.

Este axiomatic faptul că un popor oricât de înfricoșat ar fi de amenințările din afară nu se desparte lesne de

ogoarele sale, de vie, de ocne, de mine, dar și de satele și orașele clădite cu sudoare.

Fluxul romanității, de la Marea Adriatică spre răsărit și în speță până în inima Carpaților, a fost favorizat de apropierea dacilor dinspre Banat și Dunăre cu romanii, participând la negoțul deschis de aceștia pe Valea Moravei (unde mai târziu vom găsi marea frecvență a vlahilor). Adevărul etnografic este că "o masă omenească ajunsă în faza de popor, nu mai poate părăsi pământul său, ci numai să se transforme pe încetul, crescând sau scăzând timp de secole și îmbrăcând forme noi de viață"¹⁴, lucru care s-a petrecut în secolele următoare.

Permanența românimii, în ciuda marilor dificultăți, sacrificii și pierderi printr-un proces ireversibil de afirmare în condițiile unei continue și constante forțe demografice, vitalitate și unitate social-culturală și lingvistică, a dus la constituirea formațiunilor statale.

Descoperirile dintr-o serie de așezări din câmpia munteană (Vedea și Rodoveanu), din Moldova (Lozna, Izvoare și Banca), din Transilvania și Banat (Uioara, Sânnicolau, Petriceni, Arad-Vladimirescu), reliefează specificul civilizației românești din secolul al VIII-lea și înainte de constituirea statelor feudale.

3.2.6. Perioada de după secolul al X-lea

Din secolul al X-lea începe perioada în care sunt atestate formațiunile politice românești (cnezate și voievodate). Descoperirile arheologice de la Cladova (județul Arad), Sarăsău (județul Mureș), Cuptoare (județul Caraș-Severin), Nufărul (județul Tulcea), Vorniceni (județul Suceava) ș.a., sunt mărturiile care atestă continuitatea materială și culturală, specifică civilizației românești.

Până în secolul al XII-lea se produce o îndesire evidentă a populației în așezări grupate, multe dintre ele având organisme politice deja recunoscute de tipul cnezatelor, jupânatelor sau voievodatelor (Dăbâca, Morisena, Baia, Milcovia, Cetatea Albă, Curtea de Argeș, Chilia, Pacuiul lui Soare, Vicina ș.a.).

În secolul al XIII-lea sunt menționate Țara Severinului, voievodatele lui Litovoi, Ioan, Farcaș și Seneslau, iar pentru Moldova unele izvoare menționează Țara Bolohovenilor, a Sipetinului și Țara Bârladnicilor.

Romanii și-au continuat fără întrerupere activitățile locuind în așezări mai mici de tip rural. Ei au folosit formele străvechi de „obști”, „cnezate”, consemnate în documente sub formă de „țări”, „Terrae” încă din secolul al IX-lea, sâmburii statelor feudale românești Transilvania, Moldova și Țara Românească (Muntenia).

Românii au primit de la înaintașii lor daco-romani, numeroase nume de locuri- hidronime, fitonime, pe care le-au completat cu nume care atestă practicarea agriculturii în munte: muntele Parâng (pancum), Fetele Mălai (Siriu), Mălaia (Lotru), dealul Mălăele, valea Mălăelelor (M-ții Buzău), Culmea Mălăeștea (Neamț), satul Secăria (Prahova), Culmea Ovăzului (Ob. Bucovinei), Poiana Prisăcii (Suceava) ș.a.

Influențele străine nu au anihilat valoarea fundamentală a fondului autohton latino-roman. Bazele proprii limbii române se păstrează, se dezvoltă și se reflectă și în structurile sociale.

În această perioadă, populația autohtonă se îndesește continuu în așezări umane cu profil predominant rural, așezări mari importante, apreciate ca număr la circa 1000. Românii de pe toate laturile Carpaților au trăit în această perioadă împreună, fără nici o graniță despărțitoare.

În epoca feudală se înregistrează o sporire a populației carpatice datorită și colonizărilor de grupuri de populații alogene în aria străveche a poporului român. Ocuparea dirijată prin indicarea vetrelor de sate este consemnată de documente, astfel: în secolul al XII-lea, sașii în Țara Bârsei; în secolele XII-XIII, secuii în bazinele superioare ale Oltului și Mureșului; în secolele XVIII-XIX, germanii în Banat și Bucovina. Populația colonizată s-a încadrat în activitățile tradiționale ale populației autohtone practicând agricultura și meșteșugurile.

Condițiile social-politice și economice mai aspre, create de clasele stăpânitoare (dominante) au provocat „fluxuri și refluxuri” ale populației între munte și coline, între codru și locurile deschise, sub forma de „roiri de sate”, în „sus”, în „jos” și migrații transmuntane. În asemenea situații, Carpații și-au afirmat rolul de unire în aria poporului român prin granițe artificiale, oferind condiții de viață populației de pe ambii versanți, în așezări montane care s-au întins de la poalele munților până pe plaiurile înalte, atingând intens plafonul între 1400-1600 m.

În perioada trecerii spre feudalism, populația se îndeletnicește cu o activitate economică complexă: practicarea culturilor agricole (inclusiv pomicultura și viticultura) și creșterea animalelor. Întrucât populația cea mai numeroasă era situată în zonele subcarpatice, ea avea posibilitatea să facă schimb de produse cu

¹⁴ S. Mehedinți, *Vechimea poporului român și legăturile cu elementele alogene*, Buc., 1924 (Conferința ținută la Brașov, la Societatea Astra, 9.III.1924).

populația de pe ambii versanți ai munților. Densitatea a sporit aici pe măsură ce relațiile feudale de producție se cristalizau și se dezvoltau.

În a doua jumătate a sec. al XIV-lea, multe sate noi apar în regiunile muntoase din Maramureș, Munții Apuseni, Munții Banatului și în Depresiunea intracarpatică a Transilvaniei. În acest fel, relațiile feudale pătrund treptat și în regiunile de munte, acolo unde până atunci obștile sătești se mai menținuseră încă.

În sec. XIII-XIV, pe versanții de sud și de est ai Carpaților, iau ființă statele feudale independente, Țara Românească și Moldova, care inițial își aveau reședințele tot la poalele munților (Curtea de Argeș, Câmpulung și respectiv Baia) și numai ulterior, pe măsura consolidării lor, reședințele au „coborât” din munți spre șes, la Târgoviște și respectiv la Suceava.

În secolele următoare, în plină epocă feudală, economia capătă o dezvoltare superioară, schimburile economice se intensifică, apar noi orașe, densitatea populației crește. Și acum densitatea populației se menține mai mare în zonele deluroase și de munte în comparație cu cea de la câmpie, populație care se ocupa cu creșterea animalelor pentru care aici existau posibilități optime.

Însăși influența slavă, atât de puternică prin prezența ei pe întreg teritoriul de romanizare din zona carpato-dunăreană, se resimte abia prin secolul IX, deci după procesul de transformare a latinei dunărene într-o limbă distinctă de celelalte limbi romanice.

Nu întâmplător anonimul notar al regelui Bela, atunci când își amintește de venirea ungarilor în Transilvania, menționează prezența aici a blassilor și slavilor. Dând prioritate blassilor, el reafirmă continuitatea și mai ales predominanța acestora.

Blassi, vlahi, valahi sau alte denumiri asemănătoare, semnifică nume date ținuturilor locuite de români de către vecinii apropiați.

3.3. EVOLUȚIA NUMERICĂ A POPULAȚIEI PÂNĂ LA CEL DE AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

De la mijlocul secolului al XIX-lea, de când se poate urmări evoluția populației României pe baza recensămintelor, se apreciază că aceasta a crescut de la 8,6 milioane de locuitori în anul 1859 la 12,8 milioane de locuitori la începutul secolului (1910-1912). Deci în anul 1859 populația României era egală cu populația Bulgariei din anul 1975, iar în anul 1891 era egală cu populația Ungariei din anul 1975.

Desăvârșirea unității naționale de stat în anul 1918 a însemnat făurirea cadrului politic absolut necesar pentru afirmarea tuturor potențelor creatoare ale poporului român, inclusiv cele demografice. În această perioadă se afirmă cele mai înalte ritmuri de evoluție numerică a populației.

Creșterea numerică a populației este o urmare directă a evoluției pozitive a natalității, care în perioada 1920-1924 situa România pe unul dintre primele locuri în Europa (locul al treilea după URSS și Bulgaria) pentru ca în anul 1938 să dețină locul al doilea, asigurând un spor natural constant.

Sporul total se menține ridicat în anii care urmează: în anul 1930 (la recensământul din 24 decembrie) numărul populației României era de 14 280 729 locuitori. Următorii 18 ani (1930-1948) marchează o ușoară reducere a sporului total și a ritmului mediu anual, ca urmare a consecințelor celui de-al doilea război mondial.

Analiza evoluției demografice în perioada afirmării capitaliste în România și ulterior, demonstrează un fenomen asemănător cu cel din marea majoritate a țărilor Europei - evoluția demografică se dovedește a fi în strânsă interdependență cu dezvoltarea generală economică și socială a țării. Astfel, în primele decenii ale secolului al XX-lea are loc așa-numita explozie demografică, fenomen petrecut cu 5-7 decenii în urmă, în majoritatea țărilor dezvoltate din Europa Occidentală.

În România, ca și în alte țări europene la vremea respectivă, explozia demografică apare la granița de trecere de la subdezvoltare la dezvoltare și se accentuează atunci când încep să se resimtă în mai mare măsură îmbunătățirile nivelului de satisfacere a cerințelor populației, în ceea ce privește aprovizionarea, confortul, nivelul sanitar etc. Consecința firească a acestui fenomen consemnează menținerea unei natalități ridicate și reducerea considerabilă a mortalității. Ca urmare, se observă un spor de creștere a populației, mai ridicat.

Pentru comparații contemporane, repere și concluzii, redăm evoluția numerică a populației pe vechile provincii istorice în perioada 1930-1936, teritorii românești aflate la acea dată în granițele firești ale României reîntregite.

Oricine poate constata că pierderea teritoriilor românești a afectat grav efectivul românilor în spațiul carpato-dunăreano-pontic, făcând să crească în mod artificial populațiile din țările vecine.

Evoluția populației României în cei șapte ani de după recensământul din anul 1930, atestă pentru toate

provinciile (cu excepția Banatului), o ascensiune demografică constantă. Suntem deci în fața unui fenomen demografic echilibrat, la nivelul fiecărei provincii.

Creșteri ușoare marchează provinciile: Muntenia (de la 22,3% în 1930 la 22,62% în 1936), Dobrogea (de la 4,49% la 4,63%), Basarabia (de la 15,89% la 15,97%) și Moldova (de la 8,42% la 8,44%). Insensibile scăderi ale ponderii populației față de total România se constată în Transilvania (de la 17,82% la 17,52%), în Crișana-Maramureș (de la 7,70% la 7,49%) și Banat (de la 5,22% la 4,87%).

Asemenea evoluții, la nivelul tuturor marilor entități istorice teritoriale, demonstrează cu prisosință stabilitatea demografică, stabilitate caracteristică numai unui popor consolidat prin vitalitate proprie, unui popor viguros datorită tocmai omogenității din punct de vedere etnic.

3.3.1. Perioada de după cel de al doilea război mondial

Numărul populației României s-a amplificat îndeosebi în perioada de după cel de al doilea război mondial. În numai opt ani, între recensămintele din anii 1948 și 1956, populația crește într-un ritm mediu anual de 1,22% (adică un spor natural mediu de circa 430000 locuitori), acesta fiind ritmul cel mai mare din perioada de până și imediat după cel de al doilea război mondial.

În perioada 1956-1966 și în anii următori, populația a crescut în ritmuri diferite, înregistrând un spor natural mediu de aproximativ 200000 locuitori și 160000 locuitori în ultima perioadă.

În cursul lunii iunie 1969, populația României a depășit 20 milioane locuitori. Acest număr marchează prima dublare de ordinul zecilor de milioane și se produce într-un interval de numai 78 ani. Se poate aprecia deci că anul 1968, înregistrează momentul culminant care asigură cea mai puternică natalitate în țara noastră.

La 1 ianuarie 1977, numărul populației a crescut până la 21.599.910 locuitori, România situându-se pe locul 9 în Europa și pe locul 29 în lume.

La 7 ianuarie 1992, populația României era de 22.810.035 locuitori.

La 18 martie 2002, populația României era de 21.680.974 locuitori (fig.15).

În ultimii ani populația României s-a diminuat constant ajungând în anul 2004 (iulie) la 21,67 milioane locuitori.

3.3.2. Evoluția principalilor indicatori demografici

Factor determinant în asigurarea reproducției lărgite a resurselor de muncă și pe această bază a creșterii economice, sporul natural al populației reprezintă diferența dintre natalitate și mortalitate, fiind influențat de un întreg complex de factori naturali, economici și sociali care determină fluctuații de la o perioadă la alta.

În perioada 1930-1940, cu toate că numărul de născuți-vii nu a scăzut sub 400 000 locuitori (natalitatea reprezentând 26-34‰), datorită mortalității generale care de regulă s-a apropiat sau a depășit 300 000 (respectiv 18-20‰), sporul natural a scăzut de la 14,8‰ în 1930, la 7,1‰ în 1940, mortalitatea generală și cea infantilă fiind între cele două războaie dintre cele mai ridicate.

Începând cu anul 1950, natalitatea, care scăzuse în timpul celui de-al doilea război mondial și a secetei care a urmat, s-a situat până în anul 1959 la 22,6‰ (deci inferioară perioadei 1930-1939), ulterior diminuându-se la 14,3‰ în 1966 și urcând la 26-27‰ în anii 1967 și 1968, ca apoi să scadă treptat sub 20‰ (18‰ în 1980, circa 14‰ în 1990 și respectiv 11,4‰ în 1992), pentru a scădea sub această valoare în 2002, mărind astfel decalajul în cadru bilanțului demografic (fig. 16 a).

Această oscilație și scădere relativă a natalității este determinată de o serie de procese sociale specifice perioadei¹⁵, care au dus implicit la reducerea fertilității feminine, în principal la grupele de vârstă între 18 și 23 de ani. Astfel, în anumite zone natalitatea nu asigură nici măcar reproducția simplă a populației, de regulă fiecare familie preferând să aibă unul sau maxim doi copii. O astfel de mentalitate a existat și mai dăinuie încă în parte și în unele zone din țara noastră (Banat, Crișana) (fig. 16 b).

Evoluția natalității pe plan mondial este un argument esențial în apropierea poziției României în Europa. Din acest punct de vedere, asistăm la diferențe însemnate între continente și țările din același continent, influențate în principal de factorii economico-sociali și naturali (mult mai ridicată în Asia, Africa, America de Sud etc.).

Pentru țările europene, natalitatea se înscrie, în ultimul deceniu, între 9 și 14 născuți vii la 1000 locuitori,

¹⁵ Am putea astfel aprecia printre factorii de influență negativă asupra natalității și o serie de fenomene ca "explozia școlară", prelungirea duratei procesului de instruire și implicit creșterea numărului de elevi și studenți.

prezentând, în general, o tendință de scădere relativă comparativ cu perioada dintre cele două războaie mondiale.

România a ocupat în anul 1985 locul al șaselea în cadrul țărilor europene (după Polonia, URSS, Spania, Iugoslavia, Grecia) în ceea ce privește sporul natural (5,3‰). În 1989 se afirmă pe locul al treilea, iar în 1994 pe locul 18 (fig. 17 a).

În perioada 1930-1940, mortalitatea a variat în România între 18,2 și 21,1 la mia de locuitori, adică sub cea înregistrată în unele țări ca Austria, Belgia, Bulgaria, Cehoslovacia, Danemarca, Germania, Suedia sau Ungaria.

Cu toate că mortalitatea a continuat să scadă în majoritatea țărilor europene, ajungând aproape la proporții considerate ca limite naturale normale, datorită scăderii mai accentuate a natalității, sporul natural al populației unor țări ca Elveția, Finlanda, Italia, Norvegia, Olanda, a coborât în anul 1985 la sub 5,0 ‰ locuitori, 0,5 în Austria și 0,8 locuitori în Belgia, devenind negativ în Danemarca (-0,5‰), Germania (-1,5‰) și Ungaria (-1‰ de locuitori). În anul 1992, în România mortalitatea a fost de 11,6 la mia de locuitori, depășind 12‰ în anul 2004 (fig. 17 b).

Mortalitatea infantilă influențează în mod direct structura pe grupe de vârstă a populației și respectiv resursele de muncă. Aceasta constituie un indicator de bază al nivelului de dezvoltare socială. În perioada antebelică, mortalitatea infantilă era de 170-181 la 1000 copii născuți vii. România deținea în acel timp rata cea mai ridicată din Europa.

Între anii 1930-1935, în medie circa 120 000 copii decedau înainte de a împlini un an.

Care era poziția României din acest punct de vedere față de alte țări ale Europei?

Mișcarea naturală a populației

Țara	Anul	Născuți vii	Decese	Sporul natural	Mortalitatea infantilă la 1000 locuitori
România	1999	10,4	11,8	-1,4	18,6
Bulgaria	1998	7,9	14,3	-6,4	14,4
Elveția	1999	10,3	8,3	2,0	3,4
Franța	1999	12,6	9,2	3,4	4,8
Germania	1999	9,3	10,3	-1,0	4,6
Norvegia	1999	13,3	10,1	3,2	4,0
Marea Britanie	1997	12,3	10,7	1,6	5,9
Ucraina	1998	8,3	14,3	-6,0	12,9
Ungaria	1999	9,4	14,2	-4,8	8,9

România ocupa în anul 1933 ultimele locuri în raport cu țările europene, poziție influențată nu atât de factorii economici cât mai ales de impactul variațiilor educaționale (eficiența sistemului medical în principal), culturale în general (fig. 18 a)

Evoluția mortalității infantile se menține ridicată până în zilele noastre. În timp ce în multe țări europene s-a redus până la 4‰ - 15‰, în România se menținea la 25-26‰ (1989), înregistrând în prezent o ușoară scădere, la 18,6‰ în 1999 și 17‰ în anul 2004 (fig. 18 b).

Efectele natalității și mortalității determină un spor natural al populației diferit pe ansamblul țării, dar mai ales de la un județ la altul. Reținem totuși atenția asupra faptului că până în anul 1948, România se distingea printr-un spor natural activ (de peste 350.000 născuți vii) (fig. 19).

În perioada 1992-2002 indicele de îmbătrânire a crescut la 1098 de persoane varstnice la 1000 de tineri, față de 772 la recensământul din 1992 (fig. 20 a și fig. 20 b).

3.4. ÎMBĂTRÂNIREA DEMOGRAFICĂ

Un indicator alarmant în evoluția numerică a populației este îmbătrânirea demografică, adică raporturile inechitabile între grupele varstnice și cele tinere (fig. 21 a și fig. 21 b).

În medie în Europa, ponderea populației în vârstă de peste 60 de ani este de aproape 23%. În

România, ponderea în prezent este de 19% cu tenințe însă de a se accelera în condițiile scăderii dramatice a natalității (fig. 22 a și fig 22 b).

Este sugestivă în acest context comparația anilor 2002 cu 1992.

3.5. Evoluția numerică populației României în perioada de după 1990

Evoluția populației după 1990 și până în prezent, marchează o instabilitate a indicatorilor demografici de bază.

Tendința generală este de reducere constantă a evoluției populației atingând în 1996 un prag paradoxal.

- pentru prima dată în istoria României, sporul natural a înregistrat valori negative începând cu anul 1992;

- din anul 1990 și până în anul 1993, populația României scade anual cu aproximativ 99.000 persoane; din anul 1994 și până în anul 1999 scade cu aproximativ 272.600 persoane;

- natalitatea se afla în anul 1999 sub nivelul mortalității cu aproximativ 1,4 procente (natalitatea - 10,4‰ și mortalitatea - 11,8‰);

- mortalitatea infantilă se menține la nivelul cel mai ridicat din Europa (18,6‰);

- îmbătrânire demografică la limite dramatice (între 13‰ și 45,5‰ populația de peste 60 ani, la nivelul comunelor).

Asemenea caracteristici contemporane ies pregnant în evidență dacă reluăm firul ultimilor 140 de ani.

În general, aceste evoluții dramatice au consecințe imprevizibile.

EVOLUȚIA NUMERICĂ A POPULAȚIEI				
ROMÂNIEI ÎN DIFERITE PERIOADE ISTORICE				
(indicatori comparativi)				
			EVOLUȚIE ABSOLUTĂ	EVOLUȚIE MEDIE ANUALĂ
1859	8 600 000 loc.	}	32 ani	+ 43 750
1891	10 000 000 loc.		1,4 mil. loc.	
1930	14 280 729 loc.	}	39 ani	+ 110 256
1956	17 280 450 loc.		4,3 mil. loc.	
1966	19 103 163 loc.	}	36 ani	+ 133 333
1969	20 000 000 loc.		4,8 mil. loc.	
1977	21 559 910 loc.	}	16 ani	+ 212 500
1982	22 477 703 loc.		3,4 mil. loc.	

1983	22 553 047 loc.	}	7 ani 673 861	+ 96 266
1984	22 687 374 loc.			
1985	22 724 836 loc.			
1989	23 151 564 loc.			
1990	23 206 720 loc.	}	4 ani - 396 304	- 99 076
1991	23 185 084 loc.			
1992	22 810 035 loc.			
1993	22 755 260 loc.			
1994	22 730 622 loc.	}	3 ani - 147 640	- 49 213
1995	22 680 951 loc.			
1996	22 607 620 loc.			
1997	22 545 925 loc.	}	3 ani - 149 598	- 49 866
1998	22 502 803 loc.			
1999	22 458 022 loc.			
2000	22 435 205 loc.	}	3 ani - 754 205	-251 410
2001	22 408 393 loc.			
2002	21 680 974 loc.			

TEMA 4: STRUCTURA POPULAȚIEI DUPĂ NAȚIONALITĂȚI

4.1. AFIRMAREA OMOGENITĂȚII ETNICE A ELEMENTULUI AUTOHTON

România se remarcă în rândul statelor Europei prin numărul și omogenitatea etnică. La ultimul recensământ (18 martie 2002) din totalul de 21.698.181 locuitori, 19.409.400 erau români, adică 89,5%. Este un procent care în comparație cu alte state europene indică un înalt grad de omogenitate etnică. Semnificativ este faptul că asemenea pondere, covârșitor românească, caracterizează structura după naționalitate a poporului român din cele mai vechi timpuri.

Înregistrările populației, până în cea de-a doua jumătate a sec. al XIX-lea, nu permit o analiză concludentă a structurilor naționale pentru fiecare din statele aparținătoare Europei Centrale.

În ceea ce privește România, putem urmări structura națională pe baza datelor autentice (oficiale cuprinse în recensăminte) din ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea.

Potrivit situațiilor istorice specifice perioadei respective, datele se referă la fiecare din Principatele Române (Muntenia, Transilvania, Moldova) și demonstrează că românii au format naturalmente pătura cea mai deasă și cea mai compactă din totalul populației. Astfel că, la recensământul din anul 1899, din totalul populației Munteniei, Olteniei, Dobrogei (5 489 296 loc.), 92,1% erau români, iar în cadrul populației rurale ponderea era de 97,6%. În Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, ponderea populației românești oscila, în perioada 1880 - 1910, între 57,2% și 53,3%¹⁶.

La recensământul din anul 1930, românii reprezentau 77,9%. Ca urmare a unei natalități ridicate, în special în Moldova, Muntenia și Oltenia, și scăderii simțitoare a mortalității în toate zonele țării, ponderea populației românești crește considerabil în perioada de după cel de-al doilea război mondial. În anul 1956, ponderea românilor era de 85,7%, în 1977 de 88,1%, ajungând în 2002 la 89,5%.

Predominanța fondului etnic românesc este confirmată din plin de situațiile concrete în zonele cel mai mult influențate de infiltrări alogene, așa cum este în Transilvania¹⁷. Aici și în arealele învecinate, care sunt cuprinse în unitățile administrative, populația românească a fost totdeauna predominantă, chiar dacă se raportează la nivel de județe sau "scaune" (cum se numeau unitățile administrative în aceste locuri). După situațiile statistice din perioada imediat următoare primului război mondial, rezultă că din cele 17 județe din vestul țării, numai două (respectiv Târnava Mare și Timiș – Torontal) înscrisau prezența populației românești cu o pondere de 50% (44,8% pentru Târnava Mare și 37,7% pentru Timiș – Torontal). Dar și aici structura era semnificativă, astfel că în Târnava Mare, populației românești (44,8%) i se alătură populația de origine maghiară (11,8%), germană (39,8%), evreiască (8,1%) și alte naționalități

¹⁶ După date extrase din publicațiile oficiale maghiare.

¹⁷ Date după : Les minorités ethniques de la Transylvanie, Paris, La Presse Universitaire de France, 1935, p.2-3.

(2,5%), iar în Timiș – Torontal, pe lângă români erau maghiari (15,4%), germani (35,0%), evrei (1,7%) și alte naționalități (10%). În celelalte 15 județe, populația de origine română era mult peste 50%, respectiv: Alba - 81,5%, Arad - 61%, Bihor - 61,5%, Caraș - 69,5%, Făgăraș - 78,4%, Hunedoara - 82%, Someș - 77,6%, Turda - 74,3% etc.

Se precizează că, în așezările rurale (considerate comune la acea vreme) din Transilvania și în zonele învecinate, românii formau populația absolută (aproximativ 74%).

Semnificativă este și evoluția populației orașelor din zonele menționate. În timp ce populația românească evoluează în ritmuri corespunzătoare afirmării sale biologice din toate timpurile (natalitate constant pozitivă), populația de origine maghiară evoluează în anumite perioade de-a dreptul spectaculos, contrar caracteristicilor natalității sale, în general reduse. În orașul Gherla, de exemplu, în anul 1880 erau 1 705 români și 1 808 secui, iar în anul 1910 erau 1 881 români și 4 630 secui, deci aproape de trei ori mai mult. În Sfântul Gheorghe populația de origine maghiară crește numeric în această perioadă, de la 5133 la 8361 locuitori, în Odorhei de la 5541 la 9888 locuitori, iar în Covasna de la 3048 la 4154 locuitori ș.a. Aceleași considerente confirmă evoluția populației (în aceeași perioadă) în Zlatna, Ocna Mureș, Rodna Veche, Brașov, Făgăraș, Deva, Hunedoara, Luduș de Mureș etc.

În anul 1956, ponderea românilor în structura națională a României era de 85,7%, în anul 1977 de 88,1%, iar în 1992 de 89,4%, iar în 2002 ajunge la 89,5%.

Este o evoluție normală conform realităților demografice ale țării în această perioadă.

Asemenea exemple confirmă pe de o parte căile predominant artificiale ale evoluției numerice în cadrul populațiilor alogene, în anumite perioade, dar totodată reafirmă stabilitatea fondului autohton românesc și continuitatea lui în toate provinciile românești și în toate timpurile, răspândirea geografică echilibrată a întregii populații românești.

Toate acestea sunt argumente supreme ale afirmării omogenității populației românești în toate zonele țării.

La baza predominanțelor numerice și omogenității populației românești stă unitatea etnică – demografică, unitatea lingvistică și etnografică, un singur corp și suflet, care, în ciuda evoluțiilor separate vremelnice, au asigurat și determinat unitatea teritorială națională a românilor, făurirea după primul război mondial a statului național unitar - România.

4.2. CARACTERUL UNITAR AL ETNIEI ROMÂNEȘTI

Românii fac parte din grupa latino - mediteraneană a europoizilor. Ei se disting prin însușiri fizice asemănătoare italienilor sau francezilor. Sunt oameni bruni, de o statură moderată, cu o față în general ovală, păr lung și ușor ondulat. Nu lipsesc însă nici oamenii blonzi, de o statură mai mare, caracteristică populațiilor scandinave.

Românii sunt cunoscuți, în comparație cu alte popoare europene, prin vigoarea reproducerii biologice, mult mai prolifică decât la ruși, bulgari, sârbi, fără a mai vorbi de unguri, slovaci ori ucrainieni.

Limba vorbită de români face parte din familia limbilor romanice. Românii toți vorbesc la fel. Locuitorii Olteniei ori Banatului se înțeleg foarte bine cu cei din Maramureș, Basarabia, Bucovina ori Dobrogea. Un cunoscător al limbilor spaniolă ori italiană descifrează cu ușurință vorbirea ori scrisul românesc. Este o dovadă incontestabilă că românii și spaniolii sau italienii provin din aceeași tulpină.

O notă distinctă a poporului român este magistral ilustrată prin obiceiuri și port național, specifice naturii locurilor carpatice și circumcarpatice.

Populației românești prin număr absolut superior altor neamuri din vecinătate, prin desime în deplină concordanță istorică și geografică și prin afirmarea biologică nealterată, îi este indubitabilă unitatea limbii – temelia tăriei noastre etnice¹⁸.

Românul, dintotdeauna statornic și legat de pământ, se distinge prin calități ale firii sale, cum sunt: hărnicia, rezistența, răbdarea, vitejia, omenia, toleranța, cumpătarea care i-au adus recunoașterea unor însușiri superioare ale naționalității.

Împrejurările istorice, contactul cu alte neamuri au dus la evidențierea unor nuanțe distincte pentru oltean, muntean, ardelean, dobrogean, bănățean, maramureșean sau moldoveanul dintre Carpați și

¹⁸ Unii politicieni confundă „realitatea etnică” cu „pământurile pe care ne-am născut”, adică „locurile natale” firești. Globalizarea etnică impusă de situații politice și economice nu este un argument al continuității și permanenței populației în spațiu.

Nistru. Sunt nuanțe de limbă sau temperament, care nu știrbesc cu nimic unitatea românească, a românilor din limitele naționale, a românilor din regiuni învecinate sau mai depărtate.

Sunt de reținut în acest context cuvintele unui mare geograf-scriitor, Ion Simionescu, care, în volumul "Țara noastră", scria: "Prin întinderea lui, neamul românesc prezintă aceleași fenomene de dezagregare periferică ca și într-un cristal: la început cu forme netede, regulate, dar care pus într-un mediu anumit, prinde a fi corodat de la periferie spre centru"¹⁹

4.3. STRUCTURA POPULAȚIEI NAȚIONALITĂȚILOR CONLOCUITOARE

Așezarea la marginea Europei continentale ne-a situat "în calea răutăților", în calea nomazilor stepelor euroasiatice care și-au creat pe aici loc de trecere, culoare de tranzit spre Europa Centrală și de Apus. Evident, o asemenea poziție de "poartă" a avut un mare rol în evoluția structurilor etno-demografice.

Provinciile României au fost constant hărțuite sau mai precis supuse unei constante presiuni din partea "curenților" asiatici (unguri, tătari, turci) și "curenților" europeni (central-vestici, nordici, sudici).

Cu toate acestea, omogenitatea blocului etnic românesc a fost de nezdruccinat.

Populația de naționalitate română, înregistrată la recensământul din 2002 a fost de 19.409.400, față de 1992 când a fost de 20 352 795 locuitori. Numărul românilor a scăzut cu 943.395 față de 1992.

Un număr de 2 288.781 loc. (10,5%) s-au declarat de alte naționalități la recensământul din anul 2002, înregistrându-se scăderi în cadrul populației de naționalitate maghiară (de la 7,1% din populația țării în 1977, la 6,6% în 2002) și evreiască, precum și creșteri în rândul romilor și a persoanelor de naționalitate turcă, ucrainiană, ruso - lipoveană și tătară.

Structura populației după naționalități la recensămintele din anii

1977, 1992 și 2002

Naționalitatea	18 martie 2002		7 ian 1992		5 ian. 1977	
	Nr. pers din total	în % din total	Nr. pers din total	în % din total	Nr. pers din total	în % din total
Total România	21.698.181	100,0	22.760.449	100,0	21.559.910	100,0
Maghiari	1.434.377	6,6	1.620.199	7,1	1.713.928	7,9
Rromi (Țigani)	535.250	2,5	409.723	1,8	227.398	1,1
Germani	60.088	0,3	119.436	0,5	359.109	1,6
Ucrainieni	61.353	0,3	66.833	0,3	55.510	0,1
Ruși - Lipoveni	36.397	0,2	38.868	0,2	31.696	0,2
Turci	32.596	0,2	29.533	0,1	23.422	0,1
Sârbi	22.518	0,1	29.080	0,1	34.429	0,2
Tătari	24.137	0,1	24.649	0,1	23.369	0,1
Slovaci	17.199	0,1	20.677	0,1	21.286	0,1
Bulgari	8.092	0,05	9.935	0,3	10.372	0,1
Evrei	5.870	0,05	9.107	0,3	24.667	0,1
Croați	6.786	0,05	4.180	0,3	7.500	0,1
Cehi	3.938	0,05	5.800	0,3	7.683	0,1
Polonezi	3.671	0,05	4.247	0,3	4.641	0,1
Greci	6.513	0,05	3.897	0,3	6.262	0,1
Armeni	1.780	0,05	2.023	0,3	2.342	0,1
Alte naționalități	18.950	0,1	8.420	0,3	5.279	0,1
Nedeclarați	5.935	0,05	1.047	0,3	452	0,1

În 38 de județe, ponderea populației de naționalitate română este majoritară, iar în 21 dintre acestea și în municipiul București populația românilor este de peste 95%.

Rețin atenția județele frontaliere unde marea majoritate a populației o formează românii (peste 80%) cu excepția județelor Bihor (66,5%) și Satu Mare (58,5%).

¹⁹ Ion Simionescu – "Terra nostra", pag. 250

Populația de naționalitate maghiară este mai ridicată în județele Harghita (84,6%), Covasna(73,8%) și mai scăzută în județele: Mureș (39,3%), Satu Mare (35,2%), Bihor (25,9%), Sălaj (23,1%).

Romii (țigani) dețin ponderi mai semnificative în județele: Mureș (7,0%), Sibiu (4,2%), Bihor (5,0%), Giurgiu (3,9%), Sălaj (5,1%), Călărași (5,6%), Ialomița (4,1%) și Alba (3,8%).

Persoanele de naționalitate germană se întâlnesc îndeosebi în județele: Timiș, Sibiu, Satu Mare și Caraș-Severin.

Ucrainenii sunt în număr însemnat în județele Maramureș, Suceava, Timiș, rușii și lipovenii în județele Tulcea, Constanța, Brăila, Suceava, iar turcii și tătarii în județele Constanța și Tulcea.

Mutațiile menționate în structura populației după naționalitate la recensământul din 2002, comparativ cu 1992, sunt determinate pe de o parte de nivelul diferit al creșterii naturale a populației specifice fiecărei naționalități sau etnii și pe de altă parte de soldul negativ al migrației externe în cazul unor naționalități (germani, evrei, maghiari).

Sugestive, în afară de valorile generale, sunt înregistrările pe provincii istorice la nivelul orașelor și comunelor.

Raportările scot în evidență numărul relativ mare al populației maghiare, față de celelalte minorități. Fenomenul acesta (dacă l-am considera chiar numai numeric) nu constituie un unicat în Europa. Minoritatea maghiară din România este departe de a fi considerată cea mai numeroasă de pe continent.

Ce ar spune astfel provensalii din Franța (care reprezintă cca. 7 – 12 mil.), catalanii din Spania (cca. 7 mil.) și bretonii, urmași ai celților, bascii urmași ai populației preromane ?

La nivelul provinciilor din centrul și vestul țării, în perioada 1880 – 1930, structura populației pe naționalități se prezintă conform datelor exprimate în tabelul de mai jos (date extrase din scrisoarea lui N. Iorga trimisă lui Benito Mussolin, în anul 1926).

Expresivă pentru aceeași perioadă, este evoluția populației românești și maghiare, la nivelul orașelor cu funcții administrative, în unele perioade din intervalul 1880 - 1910 (vezi tabelul de mai jos- după Transilvanus “Les Minorites ethniques de la Transylvanie”, Paris, 1935).

De asemenea, s-a înregistrat o evoluție a populației și în zonele predominant locuite de secui: Sf. Gheorghe, Covasna, Odorheiul Secuiesc, Cristurul Secuiesc, Ditrău etc. Rezultă astfel, fără nici un dubiu, o conviețuire rezonabilă, fără a fi însă lipsită de efectele încercărilor de asimilație a populației autohtone românești și de amplificare a numărului populației de origine maghiară pe baza aflului din afară. De reținut este ponderea populației maghiare în Transilvania în anul 1880 de 27,1%, în 1890 de 31,3% și în 1910 de 36,1%. Pe ce bază demografică ? Să fi fost oare populația maghiară mai prolifică în acea perioadă ? Categorie, nu !

Ponderea populației române este în Transilvania de 73,01% și populația de origine germană de 0,45%.

REGIUNI	POPULAȚIA TOTALĂ	ROMĂNI (cifre absolute)	%	POPULAȚIA MAGHIARĂ (cifre absolute)	%	ALTE MINORITĂȚI (cifre absolute)	%
1880 *)							
Transilvania	2 255 127	1 290 909	57.2	610 233	27.1	273 985	15.7
Banat **)	755 020	453 047	60.0	33 353	4.4	268 620	35.6
Crișana-Maramureș	1 271 269	546 471	43.0	508 655	40.0	216 143	17.0
1890 *)							
Transilvania	2 442 083	1 394 601	57.1	765 220	31.3	282 562	11.6
Banat **)	820 305	472 315	54.6	45 739	5.6	302 251	36.8
Crișana-Maramureș	1 453 500	601 801	41.4	602 625	41.5	247 924	17.1
1900 *)							
Transilvania	2 684 291	1 522 733	56.7	891 476	33.2	270 082	10.1
Banat **)	894 037	495 141	55.4	76 957	8.6	321 936	36.0
Crișana-Maramureș	1 640 580	657 003	40.0	713 211	43.5	270 366	16.5
1910 *)							
Transilvania	2 978 241	1 608 853	54.0	1 074 928	36.1	294 450	9.9
Banat	968 947	513 464	53.0	119 487	12.3	335 996	34.7
Crișana-	1 236 110	706 699	53.3	475 006	35.8	144 435	10.9

Maramureș							
1930							
Transilvania	3 218 000	1 854 000	57.6	936 000	29.11	428 000	13.3
Banat	942 000	512 000	54.3	98 000	10.4	332 000	35.3
Crișana-Maramureș	1 390 000	844 000	60.7	321 000	23.1	225 000	16.2

*) Date statistice extrase din publicațiile oficiale maghiare

**) Fără populația de origine sârbă

ORAȘUL	ANII	ROMÂNI	MAGHIARI	ORAȘUL	ANII	ROMÂNI	MAGHIARI
ZLATNA	1880	2344	674	OCNELE	1880	1272	1226
	1910	2892	1125	MUREȘ	1910	1845	2862
TEIUȘ	1880	1301	640	BISTRIȚA	1880	2114	574
	1910	1951	1547		1910	4470	2824
NĂSĂUD	1880	1891	108	RODNA	1880	2174	240
	1910	2504	778	VECHE	1910	2910	1485
BRAȘOV	1880	9388	9827	FĂGĂRAȘ	1880	1803	1734
	1910	11786	17831		1910	2174	3375
DEVA	1880	1842	1480	HATEG	1880	1256	290
	1910	2417	5827		1910	1514	1438
HUNEDOARA	1880	1579	484	LUPENI	1880	715	-
	1910	1789	2457		1910	2145	3630
PETRILA	1880	2538	276	PETROȘANI	1880	1287	617
	1910	4381	3261		1910	3250	7748
LUDUȘ DE MUREȘ	1880	1880	650	BECLEAN	1880	862	785
	1910	1385	3116		1910	1205	1791
GHERLA	1880	1705	1804				

JUDEȚUL	ANUL	TOTAL POPULAȚIE	ROMÂNI		MAGHIARI		GERMANI	
			Nr. loc	%	Nr. loc	%	Nr. loc	%
ALBA	1977	409 643	370 093	90.3	25 487	6.2	11 129	2.7
	1992	414 227	360 704	87.0	27 196	6.5	12 321	2.9
	2002		346 109	90,4	20 682	5,4	1313	0,3
BISTRIȚA NĂSĂUD	1977	286 628	262 785	91.7	19 955	7.0	2 253	0.8
	1992	327 238	295 884	90.4	21 173	6.4	959	0.3
	2002		281 773	90,2	18 394	5,9	658	0,2
BRAȘOV	1977	582 683	471 281	80.7	70 208	12.0	35 940	6.2
	1992	642 513	551 874	85.8	63 260	9.8	10 338	1.6
	2002		512 616	87,1	51470	8,7	4526	0,8
CLUJ	1977	715 507	539 280	75.4	167 473	23.4	1 505	0.2
	1992	735 077	570 676	77.6	145 405	19.7	1 386	0.1
	2002		558 332	79,4	122 131	17,4	879	0,1
COVASNA	1977	199 017	41 060	20.6	155 133	77.9	202	0.1
	1992	232 592	54 517	23.3	174 968	75.2	265	0.1
	2002		51 664	23,2	164 055	73,8	191	0,1
HARGHITA	1977	326 310	45 947	14.1	275 759	84.5	200	0.05
	1992	347 637	48 812	14.0	294 269	84.6	198	0.05
	2002		45 850	14,1	275 841	84,6	139	0,05
HUNEDOARA	1977	514 436	473 408	92.0	33 826	6.6	5 406	0.8
	1992	547 993	503 343	91.8	33 671	6.1	3 614	0.6
	2002		451 637	92,7	25 321	5,2	1 963	0,4
MUREȘ	1977	605 345	310 226	51.2	264 567	43.7	18 807	2.9
	1992	607 298	316 634	52.1	251 039	41.3	4 538	0.7
	2002		308 628	53,2	227 673	39,3	2 002	0,3

4.4. Originea și răspândirea populației naționalităților conlocuitoare

Sursele statistice scot în evidență faptul că populația română este răspândită unitar pe întreg teritoriul României. Este incontestabilă realitatea că, spre deosebire de multe state din Europa și din America, în România nu există vid etnic românesc.

Totodată, sursele statistice precizează răspândirea geografică a naționalităților sub aspect numeric. Populația de origine maghiară este prezentă în cea mai mare parte a Transilvaniei (circa 1.000.000 din

totalul de 1.434.177 loc. și se află în diferite grade de concentrare, în funcție directă de condiționările istorice și geografice.

Un prim areal de concentrare a maghiarilor și secuilor îl constituie bazinul superior al Mureșului și Oltului, în Carpații Orientali și bordura estică a Depresiunii intracarpatică a Transilvaniei în care se află județele Covasna și Harghita.

Aici, la distanța de peste 200 km de Ungaria, sunt concentrați aproximativ 40% din totalul maghiarilor. Unele localități din zonă dețin în majoritate populație maghiară față de populația română și celelalte naționalități.

Cel de-al doilea areal, dar cu accentuată discontinuitate, îl constituie zona de frontieră cu Ungaria, unde, ca-n orice zonă de frontieră, trăiește o populație, de regulă, puternic amestecată. Aici se află aproximativ 29% din populația maghiară existentă în România.

Restul populației de naționalitate maghiară (deci aproximativ 31%) este dispersată în alte centre (în principal urbane) din partea centrală și vestică a țării, dar și în București sau Constanța.

Aspectul discontinuității populației maghiare pe teritoriile central-vestice ale României este magistral ilustrată de faptul că Munții Apuseni (cu depresiuni cum ar fi "Țara Moților"), aflați între cele două arii principale de concentrare menționate, au fost și sunt locuiți de populație curat românească.

Este cunoscut faptul că ungurii s-au stabilit la venirea lor în Europa, în Câmpia Panonică (în anul 896). Mai târziu, ei au avansat spre bastionul carpatic care "i-a fascinat" prin imensitatea cuverturii de pădure – o silvă imensă.

De ce tocmai în zona culoarului format de Olt și Mureș s-a concentrat (la distanță considerabilă de zonele de proveniență) o grupare mai accentuată? Este clar că teritoriile de aici (administrativ acest spațiu este cuprins în principal de județele Harghita și Covasna) n-au nimic în comun cu zonele inițiale de așezare (în Panonia) ale maghiarilor. Gruparea mai accentuată a fost impusă de poziția acestora la marile drumuri de convergență moldo-transilvăneană, sud-valahă-tanscarpatică.

Acestea sunt condiții care semnifică discontinuitatea în teritoriu a populației de origine maghiară, situații tipice pentru orice altă țară supusă marilor fluxuri migratorii. În Transilvania se află într-adevăr majoritatea ungarilor, însă nu depășesc 25% nici în perioadele de puternică presiune, de maghiarizare a populației române; această pondere este o valoare aproape constantă, care demonstrează superioritatea netă a majorității românilor.

Pentru imaginea completă și corectă asupra răspândirii populațiilor alogene este necesară adeseori o cunoaștere mult mai complexă raportată direct la realitățile din teren.

Foarte interesantă din acest punct de vedere ni se pare sublinierea făcută de marele geograf francez Emm. De Martonne, care referindu-se la aspectele răspândirii a ungarilor pe teritoriul României afirma: "Nous avons vu des étrangers mal orientes revenir d'une rapide tournée en Transilvanie en déclarant qu'ils n'y avaient vu que des Hongrois. C'est qu'ils n'avaient visité que les villes".

"Transilvania", ca și "Erdely" (Ardealul), înseamnă "Țara de dincolo de pădure", adică dincolo de codrii Mureșului.

Această denumire apare documentar prima oară în anul 1075 cu numele "Ultrasilva", iar în anul 1111 este amintit în documente "Mercurius Princeps Ultrasilvanus"²⁰.

O prezență veche și destul de numeroasă în peisajul etnic al României o au țigani (rronii). Ei au fost aduși pe teritoriul României de către fluxurile de migranți din Asia, respectiv India.

Trăsătura de bază a acestui grup etnic este persistența unor forme de viață cvasinomadă (pentru fluxurile mai recente), parțial sedentară (la grupurile mai vechi), în toate părțile țării.

Cele mai multe sate închegate le întâlnim în jurul vechilor mănăstiri, în prelungirea unor sate, în special în zonele de contact subcarpați-munte (ex. Moroieni sau în grupuri "altoite" la marile sate din zone de deal ori câmpie)²¹ și bineînțeles în orașe. Ei sunt deci răspândiți în toate părțile țării. Ponderi mai însemnate dețin județele: Mureș, Sibiu, Sălaj, Călărași, Ialomița și Alba.

Cei din așezări stabile și-au împământinit bine obiceiurile, portul, limba română și se ocupă în principal cu meșteșugurile, fiind cunoscuți ca fierari, lingurari, rudari, muzicanți etc. Cei nomanzi preferă muncile ușoare, se disting prin culoare, accent în vorbire, printr-un mod de viață aparte supus unor legi

²⁰ Precizare după: Milton G. Lehner, *Ardealul, pământ românesc*, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1989, pag. 34

²¹ Interesant este faptul că asemenea forme de așezare caracterizează și așezările multor vlahi din cursul superior al Timocului.

proprii. Marea majoritate a romilor din așezările stabile, înregistrează natalitatea cea mai ridicată în rândul tuturor naționalităților.

Naționalitățile de origine germană sunt reprezentate de șvabi și sași. Șvabii, colonizați în Banat și Crișana în secolul al XVII-lea, au fost aduși ca agricultori, din centrul Europei (zona Württemberg).

Sașii trăiesc în principal în Transilvania, conturând câteva areale distincte, respectiv în zonele Sibiu și Brașov, pe Valea Târnavelor și în Bistrița-Năsăud.

Ei au fost aduși de regii Ungariei din zona Rheinului, Luxemburgului, încă din secolul al XII-lea, în scopul "întării apărării Transilvaniei".

Aceștia sunt cunoscuți prin îndeletniciri de buni agricultori și meșteșugari, considerați dintotdeauna drept oameni temeinici, un exemplu de viață orânduită.

Populația de origine germană se întâlnește în multe sate din Dobrogea (zonele Constanța, Babadag, Tulcea), în sudul Basarabiei ce a fost colonizată la începutul secolului al XIX-lea (cu ocupație agricolă, favorizată și de administrația rusească în practica de deromânizare din Basarabia) și în nordul României, respectiv în Bucovina (prin aducerea acestora din centrul Europei de către austrieci).

Un număr neînsemnat de germani se află în orașe din Muntenia și Moldova, cunoscuți ca meseriași, industriași și comercianți.

Ucrainenii și rutenii trăiesc în principal în nordul țării, în Bucovina. Rutenii sunt recunoscuți ca maloruși, ruși mici sau rusnaci și vorbesc dialectul limbii ruse numit malorusă. Prezența rutenilor în aceste zone este strâns legată de perioada de ocupație a Bucovinei de către austrieci. Austriei favorizau, în scopul "echilibrului" dintre naționalități, imigrarea rutenilor. Imigrarea acestora până în Basarabia de Sud era favorizată și de către ruși, în intenția organizării drumului spre gurile Dunării și mai departe spre Bosfor.

Populațiile de huțuli sau huțani, pe care le întâlnim în nordul Maramureșului și în Bucovina, sunt adeseori atribuite originii rutene. Alți specialiști le consideră daco-romane slavizate²².

Lipovenii (rușii) propriu-ziși sunt răspândiți în Dobrogea de Nord, îndeosebi în Delta Dunării, în sudul Basarabiei și în unele orașe ale Moldovei. Ei sunt veniți din Rusia ca urmare a unor persecuții religioase. Se ocupă cu pescuitul, fiind totodată buni grădinari și agricultori.

La recensământul din anul 2002, din totalul de 36 397 locuitori de această origine, 8 914 persoane s-au declarat ruși.

Turcii sunt răspândiți în Dobrogea și în unele orașe de pe Dunăre. Sunt veniți aici în secolul al XV-lea. Numărul lor era mult mai mare (în prezent 30 000 locuitori), deoarece erau concentrați și în fosta insulă Ada-Kaleh (zona Orșovei). Mulți au plecat la sfârșitul secolului al XIX-lea și după inundarea insulei Ada-Kaleh (1961).

În Basarabia de Sud și parțial în Dobrogea se întâlnesc găgăuzii (un amestec turco-bulgar).

Sârbii (22 518 de locuitori), aflați în sud-vestul Banatului, sunt veniți aici din secolele XVII - XVIII, în special din Balcani. Unii au fost aduși de regii Ungariei pentru a popula sudul Câmpiei Panonice sau mai târziu pentru a asigura "controlul" asupra populației române. Viața a demonstrat aici o conviețuire bună, fondată pe interese economice, la care în afară de români și sârbi s-a adăugat și populația de șvabi.

Tătarii (24 137 locuitori), răspândiți în principal în Dobrogea, sunt urmașii marilor migrații.

În peisajul etnic al României, în zone limitrofe sau apropiate de patria de origine se mai găsesc naționalitățile de croați-sloveni (în Banat - croați sunt 6 786 loc.), cehi (3938 loc.) și slovaci (17 199 loc.).

În satele situate în Subcarpații Moldovei (jud. Bacău, Neamț), în zone apropiate de porțile Carpaților (Valea Oituzului, Valea Troțușului), în zona Hunedoara-Deva, se găsește populație românească, sub denumirea de ciangăi, populație de regulă de religie catolică, cunosători în bună parte și a limbii maghiare.

Din grupul naționalităților de structură mediteraneană fac parte evreii (ori ramura semită). În perioada imediată de după primul război mondial, numărul lor ajungea la aproximativ 1.000.000, adică 6% din populația de atunci a țării.

Populația evreiască este prezentă relativ recent în peisajul etnic al României (cam în prima jumătate a secolului al XIX-lea). Ei au venit în general din Galiția, Polonia, Rusia meridională. Sunt și evrei spanioli, ajunși aici prin Turcia, în urma persecuțiilor din Spania. Erau foarte numeroși în Bucovina, Basarabia, Moldova și București și mai puțini în Dobrogea, Banat și Oltenia.

²² Într-adevăr, huțulii se disting de ruteni prin limbă, port și obiceiuri, mult mai apropiate românilor.

Bulgarii se întâlnesc în Dobrogea și în zona dunăreană (mai ales în Banat). Destul de numeroși erau în sudul Basarabiei (orașul Bolgrad-Cetatea Albă, în zonele Ismail, Cahul și Tighina). Ei sunt veniți aici din Balcani.

Populația poloneză este răspândită în principal în orașele din Bucovina, Transilvania, Basarabia și în București. Populația poloneză a fost considerată dintotdeauna factor de cultură, de rodnică conviețuire, cu îndeletniciri în agricultură, industrie, comerț.

Grecii depășesc 4 000 locuitori. Ei sunt prezenți în București, în porturile dunărene și maritime, fiind recunoscuți prin activități de comerț.

Armenii (în jur de 2 000 loc.) sunt prezenți în București, în multe orașe din Transilvania, Moldova și Muntenia, fiind cunoscuți prin îndeletnicirile lor de comercianți sau de buni meseriași și fabricanți.

În categoria unor populații distincte (prin tradiții în principal) se află și carașovenii, în Banat (2 235 loc. în 2002).

Bibliografie

- Cândea, Melinda, Bran, Florina (2001) Spațiul geografic românesc. Organizare, amenajare, dezvoltare, Ed.Enciclopedica, București;
- Cucu, V. (1996) România. Geografie Umană și Economică, Ed.Glasul Bucovinei, Iași;
- Deică, P., Cândea, Melinda, Erdeli, G. (1993) Structura naționalităților din România în 1992, în „Lucrările sesiunii științifice anuale a Institutului de Geografie”, Academia Română, p.205-214, București;
- Erdeli, G. (1988) Tendințe actuale în geodemografia României, în „Terra” nr.III-IV/1988, București;
- Erdeli, G., Cândea, Melinda, Braghină, Cr., Costache, S., Zamfir, Daniela (1999) Dicționarul de Geografie Umană, Ed.Corint, București;
- Giurcăneanu, Cl. (1988) Populația și așezările din carpați, Ed.Științifică și Enciclopedică, București;
- Ielenicz, M. (2000) România. Mică enciclopedie, Ed.Corint, București;
- Nimigeanu, V. (2001) România. Populație, așezări, economie, Ed.Alexandru Ioan Cuza, Iași;
- Pop, Gr. (1986) România. Geografie economică, Cluj Napoca;
- Popovici, I., Mihail, Maria (1980) România. Geografie economică, Ed.Academiei, București;
- Savul, Al. (1975) România. Sintează geografică, Ed.Didactică și Pedagogică, București;
- Șandru, I., Cucu, V. (1984) România. Prezentare geografică, Ed.Științifică și Enciclopedică, București;
- Tufescu, V. (1974) România, natură, om, economie, Ed.Științifică, București;
- Velcea, I. (1975) Geografia economică a României, Tipografia Universității din București, București;
- * * * (1982) Enciclopedia geografică a României, Ed.Științifică și Enciclopedică, București;
- * * * (1998) România. Atlas istorico-geografic, Ed.Academiei, București;
- * * * (1984) Geografia României, vol.II, Geografia Umană și Economică, Ed.Academiei, București;